№ 44 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 29 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1912

ԲԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 29 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 44

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն կէտով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

ԲԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ՄԱՐՏԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 9 ՌՈՒԲ.

Մարտի 1-ից մինչև ապրիլի 1-ը՝ 85 կոպ. Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի:
Մրսկումներ նաև տուբերկուլիններով:
Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Католическая ул. д. № 10. Տելէֆօն № 792.
(չուռ.) առ. 989. 100—92

ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

«Մշակի» № 28-ի մէջ մենք գետեղեցինք մի յօդուած այն հսկայական կուլտուրական մեծագործութեան մասին, որ շուտով պէտք է տօնվի, իբրև համաշխարհային խոշորագոյն ձեռնարկութիւններից մէկը:

Դա Ատլանտեան և Խաղաղ Ովկիանոսների միացումն է Պանամայի հսկայական Ջրանցքով:

Մի [illegible] աշխարհը կառուցել է Եգիպտական բուրգերը, իրագործել է Բաբելոնի Չրաբաշխութեան հոյակապութիւնները, բայց նա չէ կարող երևակայել Պանամայի Ջրանցքի նման հսկայական մեծագործութիւն.

Ջրանցքը շուտով կը դառնայ քաղաքակրթութեան սեփականութիւն և մեծ տնտեսական յեղափոխութիւն առաջ կը բերի հաղորդակցական ասպարէզում այն բոլոր երկրների համար, որոնք նաւագնացական և առևտրական կապեր ունէին Հեռաւոր Արևելքի և Ամերիկայի հետ:

Պանամայի Ջրանցքը պատռելով ամերիկական ցամաքը՝ կը բաժանի Հարաւային Ամերիկան Հիւսիսայինից և կը բանայ ճանապարհ մի Ովկիանոսից ուղիղ անցնելու դէպի միւսը:

Եթէ շոգենաւը Կ. Պօլսից մինչև Սան-Ֆրանցիսկօ քաղաքը ծովային ճանապարհով պէտք է անցնի ներկայումս 14,352 մղոն, Պանամայի Ջրանցքի բացումից յետոյ պէտք է անցնի միայն 9,432 մղոն. Որպիսի՜ մեծ տարբերութիւն: Նոյնպէս Մարսէլից դուրս եկած նաւը փոխանակ անցնելու 13,241 մղոն՝ կանցնի 8,325 մղոն:

Այդ Ջրանցքի իրագործութիւնը կերպարանափոխելու է միջազգային առևտրի մի նշանաւոր մասը և առաջ բերելու առևտրական և արդիւնաբերական մրցման նոր երևոյթներ:

Ամերիկացիները մտադիր են այդ Ջրանցքի բացման տօնը յաւերժացնել և մի խոշոր համաշխարհային ցուցահանդէսով, որը նրանք մտադիր են կազմակերպել Խաղաղ Ովկիանոսի ծովափին գտնվող նշանաւոր Սան-Ֆրանցիսկօ քաղաքում: Եւ հրաւիրում են երկրագնդի բոլոր ազգերին հիւր գալ դէպի այդ ցուցահանդէսը, որը պիտի գաղափար տայ Արևելքի և Արևմուտքի, Հին և Նոր Աշխարհների արդիւնաբերութեան և գեղարւեստի մասին:

Ցուցահանդէսը պէտք է տեղի ունենայ 1915 թւին: Եւ ամերիկացիները վաղօրօք ծանուցանում են այդ մասին, որպէսզի իւրաքանչիւր անձ, համայնք, համախմբում, որ կը ցանկանար մասնակցել համաշխարհային կուլտուրական տօնախմբութեանը, տեսնէր նախօրօք իր պատրաստութիւնները:

Մենք կարծում ենք, որ եթէ ծագած քաղաքական թիւրիմացութիւնները չը խանգարեն, Ռուսաստանը նոյնպէս կը մասնակցի այդ ցուցահանդէսին մեծ կամ փոքր չափով: Ուստի Կովկասը կարող էր աշխատել, որ իր մասնակցութիւնը լինէր բաւական պատկառելի այն մի քանի արդիւնաբերութիւնների ասպարէզում, որոնք կարող են միջազգային առևտրի նիւթ ծառայել, ինչպէս, օրինակ, ծխախոտը, բուրդը, գինին, գորգեղէնները, տնայնագործական իրերը, նաւթը, հանքերը և այլն:

Անշուշտ՝ մենք կը ցանկանայինք, որ Ամերիկայում գտնվող հայերն ևս օգտվէին դէպքից ծանօթացնելու համաշխարհային կենտրոնատեղում ժողովված մարդկանց Փոքր Ասիայի արդիւնաբերական հարստութեան հետ:

Ամերիկացիները աշխատելու են, որ Պանամայի Ջրանցքի բացումը և Սան-Ֆրանցիսկօյի ցուցահանդէսը պարունակեն թէ հետաքրքրական և թէ ուսանելի կողմեր:

Եապօնիան, Չինաստանը և կղզիները, որոնք եւրօպական ցուցահանդէսներում չեն ունեցել խոշոր բաժիններ, մեծ հեշտութեամբ կարող են գնալ Սան-Ֆրանցիսկօ:

Ուսանելի կը լինի զանազան ազգերի արդիւնաբերական ոյժի չափումը և մրցութեան ոյժի գնահատութիւնը:

Ուսանելին պէտք է վերցնենք:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Կ. Պօլսում պաշտօնավարող դեսպան Չարիկովին հրամայվեց ներկայ լինել սենատում:

Խոյ.—Օծվեց ռուսաց զօրամասի ժամանակաւոր ուղղափառ եկեղեցին:

Թէհրան.—Մինչև Ֆենդերսկ հասած կառավարական զօրախմբի մասերը հրաման ստացան գալ Շահրուդ:

Շիրազի նախկին գեներալ-նահանգապետ Նիզամ-ուս-Սալթանէի գրաւված կալուածքները վերադարձվեցին:

Մահմէդ-Ալին Պարսկաստանից վերադարձաւ Բագու:

Գօթարտօուն (Տասմանիա).—Ամունդսէնը յայտնեց, թէ միանգամայն հնարաւոր է գտնում, որ Սկոտը նոյնպէս հասած լինի հարաւային բևեռին: Ամունդսէնի կանգնատեղին 400 մղոնով հեռու էր Սկոտի կանգնատեղիից:

Մադրիդ.—Ֆրանսիայի և Սպանիայի պատգամաւորութիւնները մարօկկեան հարցի առիթով եկան սկզբունքային համաձայնութեան հերթական պարտքի վերաբերութեամբ:

Պարիզ.—Միլլերանը պալատում յայտնեց, որ զինուորական վարչութեան քաղաքացիական պաշտօնեաներին գաղտնի առեւտրական ցանկեր տալը անհրաժեշտ է պետական ապահովութեան տեսակէտից: Պալատը 390 ձայնով ընդդէմ 122-ի հաւանութիւն տուեց Միլլերանի յայտարարութեան:

Ձագրէբ.—Բրօտում միտինգին ընդունվեց մի բանաձև, որով դատապարտվում է Ունգարիայի հետ համաձայնութիւն կապելը, և որով պահանջվում է բոլոր խորվաթների միութիւն ու ընդհանուր ընտրողական իրաւունք:

Րիօ-դէ-Ժանէյրօ.—Ալագօս նահանգի գլխաւոր քաղաքում Մացէյօյում, ժողովրդի և զօրքի ընդհարման ժամանակ սպանվել է ներքին գործերի ստատս-սեկրետարը: Կան շատ վիրաւորներ:

Չիկագօ.—Տաֆտը քաղաքի հրէական մասում ճառի ժամանակ ասաց. «Ոմանք մեզ ասում են, որ հարկաւոր չէ վերցնել այդ տեսակ մեծ ժողովրդի բազմութիւն ովկիանոսի այն միւս ափից, որովհետև օտարազգիները միջա[illegible] պիտանի չեն լինում ժողովրդապետութեան ժամանակ: Սակայն մենք փորձեցինք այդ ուղղութեամբ և գտնում ենք, որ օտարազգիները միանգամայն պատրաստված են ազատութեան համար»:

Հրէական լրագիրները, խախտելով սովորութիւնը, լոյս են ընծայել շաբաթ օրը առանձին համարներ, որոնց մէջ բերված է ամբողջովին Տաֆտի ճառը:

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 փետրվարի

Պէկին.—Իր երդումի մէջ նախագահը խոստանում է ամեն ջանք գործ դնել դեմօկրատիական ոգին երկրում զարգացնելու և ի չիք դարձնելու աւտօկրատ ռէժիմի հետքերը, սրբութեամբ պահպանել սահմանադրութիւնը երկրի հզօրութեան և չին ժողովրդի բոլոր հինգ ազգութիւնների բարիքի համար:

Հրովարտակով նախագահը պատժից ազատեց զանազան յանցագործների, բացի մարդասպաններից և աւազակներից, ներեց ազգայնականութեան տուրքերը:

Տօկիօ.—Ներկայացուցիչների պալատում արտաքին գործերի մինիստրը յայտնեց, թէ երբ Եապօնիան Մանջուրիայում գրաւում է բացառիկ դիրք և ունի առանձին շահեր: Այդ պատճառով Հարաւային Մանջուրիայում որևէ շարժում առաջ գալու դէպքում, եապօնական շահերի պաշտպանութիւնից դրդված կառավարութիւնը ձեռք կառնէ անհրաժեշտ միջոցներ: Իսկ քանի որ անկարգութիւնները վերաբերում են միայն Չինաստանին, կառավարութիւնը վճռել է հետևել չէզոքութեան [illegible]:

Եապօնական իշխանութիւնները պատուիրագրված է չէզոքութիւն պահպանել:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 փետրվարի

Լիվերպուլ.—Քարածխային գործադուլի պատճառով երեք մեծ շաքարագործարաններում աշխատանքները կանգ առան:

Լոնդոն—Ստորերկրեայ էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը կրճատված է:

Լոնդոն.—Բանւորների լիդէրները եկան մասնակցելու բանւորների միութեան խորհրդակցութեանը: Կարծում են, որ բանւորները կը համաձայնեն խորհրդակցել վաղը հանքատէրերի հետ:

Ասկվիտը պալատում յայտնեց, թէ երբ հօմրուլի բիլը կը ներկայացվի պալատի երկրորդ շաբաթին:

Ըլբինգ.—Շիխաու նաւաշինարանում գործադուլը աւարտվեց: Իշխանութիւնը զիջումներ չարեց:

Էսսէն.—170,868 հանքաբանւորներից աշխատանքի կգան 112,139. Գործադուլ են անում 34°/₀: Տրամադրութիւնը հանգիստ է: Հանքեր տանող փողոցները լի են ոստիկանախմբերով: Գործաթողները նոյնպէս պահակներ են դրել կարևոր տեղերում:

Էսսէն. — Դորտմունդի հանքերում բանւորների կէսից աւելին չէ աշխատում:

Բէյտէն.—Հանքաբանւորների բազմաթիւ ժողովներում հռետորներից շատերը յորդորեցին բանւորներին գործադուլ չանել, բանւորական խորհուրդներին առաջարկեցին բանակցութիւններ սկսել հանքատէրերի հետ աշխատավարձը աւելացնելու մասին խաղաղ ճանապարհով:

Պարիզ.—Այսօրվայ հանքային բանւորների գործադուլը հանգիստ է անցնում: Չեն աշխատում Լանսի, Սիէվէնի, Ֆլէնի, Մօնսօլէմինի, Եպիանակի, Տրէտսի, Սէնտ-Էտիէնի, Տերնուարի, Կրանզակի և Դէկազվիլի հանքերի բոլոր բանւորները: Բօշյա-Մօլիէր և Սենտ-Կլամօնս հանքերում մասնակի գործադուլ է:

Բօխում. — Կայացան բանւորական կազմակերպութիւնների 80 ժողովներ: Ներկայ էին 150,000 մարդ: Ներկայ էին նաև քրիստոնեայ հանքաբանւորներ, որոնք յայտնեցին, թէ նրանք չեն լինի գործադուլը խախտողներ և կը կռուեն աշխատավարձի աւելացման համար ընկերների հետ միասին: Քրիստոնեայ հանքաբանւորների միութիւնը սակայն մի թռուցիկով նախազգուշացնում է իր անդամներին չը յարել գործադուլին և լոյս է յայտնում, որ հանքերի վարչութիւնները բաւարարութիւն կը տան բանւորների արդարացի պահանջներին:

Էսսէնում և Բուրսկի շրջանում շատ հանքատէրեր սեփական նախաձեռնութեամբ հրաւիրեցին բանւորներին նստելու հերթական հարցերը միասին քննելու: Շրջանապետ Արնսբէրգ մի կոչով յորդորում է ազգաբնակութեանը հանգիստ մնալ և յարակցում է, թէ ոստիկանական իշխանութիւններին առաջարկված է հանդէս գալ աշխատանքը խանգարելու ամեն տեսակ բռնութեան դէմ և անհրաժեշտ դէպքերում զէնք գործածել:

Ախէն.—Բուրմ շրջանում գիւղացի բանւորների բազմաքանակ ժողովներում ընդունված բանաձևերի մէջ ասված է, թէ սօցիալիստների տակտիկան հետամուտ է ոչ թէ բանւորների տընտեսական կացութեան բարելաւման, այլ սոսկ քայքայման: Այդ բանաձևերով հանքատէրերը հրաւիրվում են բաւարարութիւն տալ հանքային բանւորների արդար պահանջներին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 փետրվարի

Կ. Պօլիս.—Մահմեդական լիգան, որ [illegible] 31-ի հակայեղափոխութեան ժամանակ, մի կոչ է հրատարակել, որով բողոքում է այն յարձակումների դէմ, թէ լիգան աջակցում է բէակցիային: Լիգայի նպատակն է փրկել հայրենիքը և ամրապնդել հաւատը:

Բուլգարական դեսպան Սարաֆովին յանձնարարվեց յանձնել սուլթանին Ֆերդինանդ թագաւորի ինքնագիր պատասխանը ի պատասխան սուլթանի շնորհաւորանքի Բօրիս արքայորդու չափահասութեան առիթով:

Ադանայում և Տօսիայում օպօզիցիօներները յաղթեցին քաղաքային ընտրութիւններին:

Հրաման է տրված ձերբակալել ալբանական խմբակի պարագլուխ նախկին պատգամաւոր Իզմայիլ-Քէմալին:

Տրիպօլիսի արաբները հաւաքական նամակով խնդրում են Բ. Դրան՝ հաշտութիւն չը կնքել Իտալիայի հետ:

Հռոմ.—«Տրիբունան», քննելով հինգ մեծ պետութիւնների ձեռնարկած քայլերը, ասում է, թէ Իտալիան լաւ կանէ, եթէ շարունակէ պատերազմական գործողութիւնները՝ յոյս չը դնելով դիւանագիտական բանակցութիւնների վրա:

Ստեֆանին հերքում է Կ. Պօլսից ստացված տեղեկութիւնը փետր. 19-ին Բէնգազիի մօտերը տեղի ունեցած կռւի մասին:

Տրիպօլիս.—Երէկ առաւօտ 1500 արաբ և կանօնաւոր թիւրք զինուոր յարձակվեցին Աինզարի վրա, բայց յետ մղվեցին խոշոր կորուստներով: Իտալացիք կորուստ չունեն:

Կանէա.—Ժամանակաւոր կառավարութիւնը հրաժարական տուեց: Անգլիական ամբողջ նաւատորմը սպասվում է Մալտայից:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

«Archiv für Social.» հանդէսում տպված է յայտնի իտալական տնտեսագէտ, Տուրինի համալսարանի պրօֆէսոր Միխէլսի յօդուածը, «Իտալական իմպէրիալիզմի ծագման տարրերի մասին» վերնագրով, որը լոյս է սփռում այն պատճառների վրա, որոնք դրդել են Իտալիային Տրիպօլիսը գրաւել:

Հեղինակը բերում է հետաքրքրական փաստեր ազգաբնակութեան աճման և գաղթականութեան մասին Իտալիայից: Գաղթականների թիւը Իտալիայից հասաւ շատ նշանաւոր չափերի և բարձրացաւ 108,771-ից 1776 թւին՝ մինչև 625,637-ի 1909 թւին, այնպէս որ եղել են տարիներ, երբ գաղթականութիւնը աւելի մեծ չափեր է ստացել: Այսպէս, օրինակ, 1906 թւին արտասահմանում ապրող իտալացիների թիւը հասաւ 5.163,000-ի, որոնցից 4.300,000 գտնվում են Ամերիկայում: Այդ գաղթականներից միջին թւով վերադառնում են հայրենիք միայն 35,5°/₀, իսկ մնացածները ազգային տեսակէտից կորչում են Իտալիայի համար: Ամեն տեղ,—ասում է Միխէլս,—կարելի է նկատել, որ սկսելով երկրորդ սերունդից իտալական գաղթականները կորցնում են իրանց կապը Իտալիայի հետ և հոգով ու մարմնով դառնում են իրանց նոր հայրենիքի քաղաքացիներ:

Այդպիսով Իտալիան կորցրեց վերջին երկու տասնամեակում ոչ պակաս 2.799,455 քաղաքացիներ: Մանաւանդ արժատապէս տեղի են ունենում Իտալիայից օտարանալու օրինակներ այնտեղ, ուր գաղթականները ձեռք են բերում հողային սեփականութիւն, որպէս, օրինակ, Հարաւային Ամերիկայում: Այն ինչ՝ Իտալիան տանջվում է ազգաբնակութեան չափազանց թանձրութիւնից: Նա այդ կողմից զիջում է միայն Անգլիային և Բէլգիային: Ազգաբնակութեան միջին թանձրութիւնը հաւասար է Իտալիայում 178 հոգու իւրաքանչիւր քառ. կիլօմետրի վրա և հասնում է մի քանի տեղերում մինչև անգամ 229-ի՝ 120-ի դէմ Գերմանիայում: Միևնոյն ժամանակ Իտալիայի ազգաբնակութիւնը արագ աճում է. դժուար է արդիւնաբերութեան աճման վրա յոյս դնել, դժուար է՝ քարածխի պակասութեան պատճառով Իտալիայում: Այդ բոլոր պատճառները ստիպում են Իտալիային գաղութներ որոնել իր համար, որոնց մէջ նրա ազգաբնակութեան աւելցուկը կը գտնէր իր ոյժերի գործադրութիւն, մնալով միևնոյն ժամանակ իտալական ժողովրդի մի մասը:

Ֆրանսիայի [illegible] Տունիսի [illegible], երբ Իտալիային աւելի հարկաւոր էր, քան Ֆրանսիային, որ երևում է նրանից, որ Թունիսում ներկայումս 35,000 ֆրանսիացիներ կան, իսկ իտալացիների թիւն է 125,000: Ուստի զարմանալի չէ, որ Իտալիան վճռեց գրաւել Տրիպօլիսը այն ժամանակ, երբ նա տեսաւ, որ Մարօկկօն ուրիշներին բաժին ընկաւ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔՈՒՄ

III

Մեր կրթական տատասկոտ, անպահով, անկազմակերպ և անվերջ պատահականութիւնների մատնված ասպարէզում, ուր ուսուցչական կեանքը երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում եղել է շարունակ փոթորկալից, աննկարագրելի խառնակութիւններով, խայտառակ ինտրիգներով և անարգար հալածանքներով անչափ հարուստ, ուր իսկական, անկեղծ գործիչը իր թափած այնքան ծանր, քայքայող, ընկճող ու տաժանելի աշխատանքի և սպառվող եռանդի փոխարէն գոնէ բարոյապէս չի վարձատրվել, գնահատվել և քաջալերվել, որի ապագան խիստ մռայլ և սարսափելի է, որին սպասում է անգործութիւնը, փողոց շպրտվելը, սովը և ստոր մուրացկանութիւնը, այսպիսի յուսահատեցնող պայմաններում սնոտութիւն է միշտ յոյս ունենալ և սպասել որ մի երջանիկ օր միզանում հրապարակ գայ եւրօպական իմաստով պրօֆէսիօնալ ուսուցչութիւն, ամբողջապէս նուիրված իր պրօֆէսիային, բազմակողմանի պատրաստութիւն ունեցող, միստեմատիկ կրթութեան տէր, հաստատուն, անշեղ համոզմունքով և ընդունակ ժողովրդական գործիչների մի ստուար խումբ, որը միշտ բարձր ու մաքուր պահի կրթութեան փրկարար դրօշակը և պատրաստի ապագայի համար զարգացած, զօրեղ կամքի ու խելքի տէր մարտնչող քաղաքացիներ:

Մեր դպրոցական քաօս միջավայրի թունաւորող, սպանող մթնոլորտից շատ բնական է, որ հեռզհետէ փախչեն, խոյս տան, ընդմիշտ հեռանան այն փոքրաթիւ ուսուցիչները, որոնք թէ անցեալում և թէ ներկայում շարունակ հաւատարիմ են եղել իրանց կոչմանը, ունեցել են բեղմնաւոր գործունէութիւն ու ծառայել են բուն ժողովրդի իսկական հասարակական շահերին, և մի օր հրապարակը մնալու է բացառապէս ուսուցչութեան տականքներին, Թափ-

Թփուկներին, զանազան տիպի արկածախնդիր ու շահախնդիր անհատների, որոնք զուրկ են պարզ ու որոշ իդէալից, չունեն պարտականութեան և իրաւունքի համոզված, անսայթաք գիտակցութիւն, մտաւոր պաշարից բոլորովին բոբիկ, բացարձակ անանկ, շատերը կիսագրագէտ, տէր-Թողիկեան տապալված շկօլայի հաւատարիմ աշակերտներ, որոնք երկար տարիների ընթացքում անխնայ շահագործել են և դարձեալ շահագործում են մեր կրթական հիմնարկութիւնները թէ տնտեսապէս և թէ բարոյապէս՝ նսեմացնելով նրանց նշանակութիւնը անգիտակից մասսայի աչքում։

Երևանի թեմի շատ ծխ. դպրոցներում, օգտվելով կրթական կեանքի անտէրութիւնից և բացարձակ անարխիայից, առանց արգելքի ներս խուժեցին ուսուցչութեան վնասակար էլեմենտները, դառան այդ խեղճ հիմնարկութիւնների համար անխուսափելի պատուհասներ, պղտորեցին նրանց կեանքը, ծառայեցրին բացառապէս իրանց անձնական, գծուծ, ստոր անհատական շահերին՝ ոտնատակ տալով այն ամենը, ինչ որ սուրբ, նուիրական և անփոխարինելի է ազգայնականութեան համար։

Եւ ահա այսօր այդ խեղճ ու կրակ դպրոցները փոխվել են այն Աւգեան, աղբի մէջ թաղված, պատմական ախոռների, որոնց վերջնական մաքրելու, խտակելու համար Հերկուլէսի հսկայական ույժն է հարկաւոր։

Մեր բարձրագոյն հոգևոր իշխանութիւնը և թեմական տեսուչները այդ ցաւոտ խնդրում էլ ցոյց տուին իրանց կատարեալ անընդունակութիւնը և անգործունէութիւնը։

Եօթ տարվայ ընթացքում հասարակութեան այս տարրական ու արդարացի պահանջը, իբրև բարի ցանկութիւն, միայն թղթի վրա որպէս մեռած տառ, կեանքում բոլորովին չը գործադրվեց և մեր դպրոցներում մանուկ սերնդի կրթական չափազանց պատասխանատու հսկայ գործը յանձնվեց այդ ապիկարներին, հոգով աղքատներին։

Ճիշդ է, հոգևոր իշխանութիւնը, մեր դպրոցների անհեղինակաւոր ղեկավարը, իր լիազօրների միջոցով մի քանի անգամ զանազան հաշիւներից դրդված ամուր կպել է շատ անտեղի կերպով այնպիսի գործիչների «խսից», որոնք իրանց բազմամեայ մանկավարժական փորձառութեամբ և մաքուր, անբասիր հասարակական գործունէութեամբ շատ և շատ բարձր են կանգնած «ցենզաւոր» գործիչներից։ Բաւական է յիշել 25 տարիներ իր կեանքը գիւղի անկիւններում մաշած, ուսուցչական փշեայ ասպարիզում տանջված, հազար տեսակ նեղութիւնների դիմադրած գաւառական վարժուհի Ս. Զաքարեանի և թեմ. տեսչի միջև պատահած չափազանց անախորժ ինցիդենտը, որը հրապարակ հանեց մեր մամուլը և հասարակական կարծիքը խիստ դատապարտեց թեմական տեսչի այդ աններելի քայլը։

Որքան լաւ կը լինէր, եթէ մեր հոգևոր իշխանութիւնը բոլոր գործիչների վերաբերմամբ գործադրէր միևնոյն մասշտաբը, լինէր հետևողական, անկոտրում և անխնայ. այն ժամանակ, հաւատացած կացէք, մեր դպրոցներում տեղ չէին գտնի կոտոր ընկած կապալառուները, նախկին մանրավաճառները, ազգէտ տիրացուները, կոնսիստորիայից արձակված գրագիրները, գիւղական արբեցող «писарь»-ները, «խալֆաները» և կասկածելի անցեալ ու ներկայ ունեցող «վարժապետ»-«վարժուհիները»։

Քանի-քանի անգամ գիւղական նորածիլ դպրոցը, թանձր խաւարի միակ լուսատու ճրագը ուղղակի նահատակվել է այդ գիշերային չղջիկների, պղտոր ջրում իրանց ողորմելի գոյութիւնը քարշ տուող վարձկանների ոտնձգութիւններից, արկածներից և ծանր ու խոր հարուածներից։

Ի հարկէ, հասարակութիւնը այդ պրոֆաններին, տզրուկներին իրանց արժանի պատիժն է տուել, փակել է դպրոցի դռները նրանց առաջ, քշել է գիւղից և շրջանից հեռու, բայց դարձեալ անխնայ տուժել է մանուկ սերունդը և նրա կրթական նուիրական գործը։

Գիւղական ուսուցիչ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Պետերբուրգ, 19 փետրվարի

Այսօր այստեղի հայոց եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալ պրոֆ. Գ. Խալաթեանի համար։ Այդ օրը, ինչպէս յայտնի է, տեղի ունեցաւ նրա թաղումը Մոսկվայում։

Հոգեհանգստին ներկայ էին բազմաթիւ ուսանողներ և ժողովրդի մեծ բազմութիւն։ Դամբանական խօսեց Գարեգին վարդապետ Յովսէփեանը։

Պրոֆ. Ն. Մառը, որ նոյնպէս ներկայ էր հոգեհանգստին, այդ օրվայ „С.-Пет. Вѣд." լրագրի համարում տպել էր մի մեծ յօդուած Խալաթեանի մասին՝ «Հայագէտ Գ. Ա. Խալաթեան» վերնագրով՝ որ այստեղ հարկաւոր ենք համարում առաջ բերել։

«Այսօր Մոսկվայում, լրագրական տեղեկութիւններին նայած, թաղում են Թիֆլիսում վախճանված՝ Լազարեան ճեմարանի պրոֆ. Գ. Ա. Խալաթեանին։ Նրա մահով պակասում է քրիստոնեայ Արևելքի նուազ քանակութեամբ ուսս արեւելագէտներից մեկը։

«Գ. Խալաթեանը ծնվեց նահապետական հարուստ վաճառականի ընտանիքներից մէկում։ Նրանց ցեղը հնագոյն է։ Նախահայրերը Թիւրքահաստանի Խլաթ քաղաքից են, որտեղից ծագում է նրանց ազգանունը՝ Խլաթից, որը փոխվել է «Խալաթեան»։ Նրա ծննդավայրը Գիւմրին է, որը հնումը կոչվում էր Կումայրի, իսկ ներկայիս՝ Ալէքսանդրապոլ (Երևանեան նահանգում) որը բնակեցված է ամբողջապէս հայ ազգաբնակութեամբ։ Նրա հայրը ոչ միայն իր որդուցը տուեց իր ժամանակին հնարաւոր լաւ դաստիարակութիւն, այլև իբրև ժառանգութիւն թողեց նահապետական տան սովորոյթներին հաւատարիմ մնալը, որը արտայայտվում էր արտասովոր համբերատարութեամբ (urbanitas) մարդկանց հետ յարաբերութիւն ունենալիս, սովորեցնելով նրանց սիրել կարգ ու կանոն և դիսցիպլինա։ Նրա եղբայրները մինչև այսօր էլ պարապում են պապերի դարաւոր գործով։ Գ. Խալաթեանը սկզբում փորձելով զբաղվել բժշկականութեամբ, իսկ յետոյ նուիրվեց մայրենի հին գրականութեան ուսումնասիրութեանը։ Նա Մոսկվայի համալսարանի սան է, որտեղ վերջին տարիներս հրապարակ եկաւ իբրև պրիվատ-դոցենտ (դասախօսում էր հայոց պատմութիւնից) և Լազարեան արևելեան լեզուների ճեմարանի մէջ, որին նա նուիրեց իր աշխատութիւնն ու կեանքի լաւագոյն տարիները և որտեղ նա երկար ժամանակ կատարում էր տեսչի պաշտօն։ Այս դիրքի վրա հին սերնդի չէգոք հայը ենթարկվեց անտեղի պատժի, և նա անարտունջ, առանց բողոքի մի խօսք իսկ արտասանելու, տարաւ այն։ Բայց այս հանգամանքն, անշուշտ, խախտեց նրա առողջութիւնը և նախապատրաստեց և կամ նպաստեց մեզ բոլորիս համար անսպասելի վախճանի արագացմանը։

«Դիտութեան մէջ Գ. Խալաթեանին վիճակված էր մի դժուարին խնդիր՝ պահպանել Մոսկվայի հայերէնագիտական դպրոցի փառքը, որին՝ իբրև ընդունված հեղինակաւոր գլուխ կանգնած էր հանգուցեալ ուսուցիչ Մ. Էմինը։ Այդ պատասխանատու դերը Գ. Խալաթեան կատարեց պատւով։

«Էմինի կողմից յարուցված հետաքրքրութիւնը՝ հին-հայկական վիպագրութեան նկատմամբ նրա աշակերտի համար ծառայեց իբրև հիմք հայկական ֆօլկլօրի ապագայ ուսումնասիրութեան։ 1887 թւին Գ. Խալաթեանը տուեց հայ ազգագրական նիւթերի հաւաքման ծրագիրը։ Այդ հետաքրքրութեան հետ է կապված և նրա այն աշխատասիրութիւնը ռուսերէն լեզուով, որը նուիրված է հայկական հէքիաթների բնաւորագրութեանը (характеристика), ունենալով հնդ-եւրոպական հէքիաթական գրականութեան հետ վերոյիշեալների ունեցած յարաբերութեան տեսակէտը։ Նրա գիտական ուսումնասիրութիւնների շրջանը— դա հայոց պատմութեան աղբիւրների քննադատութիւնն էր։ Տեսական ուսմունք նա չէ մշակել։ Առողջ դատողութիւն, կատարեալ տիրապետութիւն հին-հայկական (գրաբար) լեզուի, հին հեղինակների հետ բազմակողմանի ծանօթութիւն և նրանց համեմատութիւնը, ահա նրա լեզուաբանական ուսումնասիրութեան ձևերը։ Նա ըստ ամենայնի զգայուն էր դէպի նորագոյն հոսանքները հայ պատմագիրների ուսումնասիրութեան մէջ, հեշտութեամբ ըմբռնում էր գիտական նորագոյն գրութիւնները, բայց միշտ էլ մնում էր հաւատարիմ հետազօտութիւնների հին ձևերին, որոնք մշակված էին հին-հայկական քրիստոնէական կուլտուրայի յիշատակարանների սահմանափակ ուսումնասիրութեամբ։ Այդ շրջանում նրա խոշոր գիտական աշխատասիրութիւնն է՝ «Ղազար Փարպեցի և նրա գործերը» (1883), որ գրված է գրաբար լեզուով և որը իր ուշադրութեամբ ևս կոնսերվատիվ է։

«Վերջը Գ. Խալաթեան միացաւ Մովսէս Խորենացու «Հայոց Պատմութեան» յայտնի բացասական քննադատութեան, որին նա նուիրեց երկու տեղեկութիւններով լի՝ հետազօտութիւն, որոնք կազմեցին երկու դիսէրտացիա. մէկը մագիստրոսական՝ «Հայկական էպօսը Մովսէս Խորենացու Պատմութեան մէջ. փորձ աղբիւրների քննադատութեան» (1896). միւսը դոկտորական՝ «Հայկական Արշակունիները Մովսէս Խորենացու «Հայոց պատմութեան» մէջ»։ Նա շատ օգտաւէտ ներածումն տուեց Խորենացու վերաբերեալ գրականութեան առիթով Խորենացու մասին քննադատական գրուածքների տեսութեան մէջ, որ տպված է «Министерство Народнаго Просвѣщенія» ամսագրի մէջ։ Մի շարք մանր յօդուածներ, որպէս օրինակ՝ պատմական Զենոբ Գլակի հետազօտութիւնը, պատկանում են նրա Զբաղվելով Խորենացով, նոյնպէս և հայ պատմաբաններով, նա լաւ ծանօթացաւ «Հայաստանի պատմութեան» վերաբերեալ աղբիւրների հետ առհասարակ, որոնցից նա օգտվեց «Հայաստանի պատմութիւն» գրելիս, որի առաջին բազմաբովանդակ հատորը լոյս տեսաւ մի-երկու տարի առաջ նախնական հրատարակութեամբ։ Բազմաթիւ են հանգուցեալի մանր նկատողութիւնները և աշխատութիւնները, նրանց թւում սակաւ չեն օտար լեզուներով, առաւելապէս գերմաներէն լեզուով։ Նա էր ղեկավարում մի շարք գիտական և գրական ձեռնարկութիւններ, որպէս խնդրատոր կամ որպէս խմբագիր։ Նրա խմբագրութեամբ լոյս տեսան երկու հանրածանօթ աշխարհաբար գրողների՝ Ռ. Պատկանեանի (Գամառ-Քաթիպա) և Աբովեանի գրուածքների ժողովածուները։ Մեզ աւելի մօտ և գիտական տեսակէտից աւելի գնահատելի է այն հետաքրքրութիւնը, որ նա ցոյց տուեց դէպի իրանց հնութեամբ աչքի ընկնող հայկական բնագիրները։ Նրան է պատկանում «Հին-Ուխտի» գրքերից մէկի նշանաւորագոյն հին-հայկական բնագրի նախնական թարգմանութեան առաջին անգամ հրատարակելու պատիւը (1899), այն է «Պարալիպոմէնի». այդ թարգմանութիւնը իր բազմաթիւ հին ձեռագրութիւնների մէջ մօտենում է սեբրական բնագրին։ Նրա ղեկավարութեամբ լոյս տեսաւ նոյնպէս չորս-աւետարանիչների հայկական հնագոյն՝ այն է 887 թւի ցուցակներից մէկի հրատարակութիւնը, Լազարեան ճեմարանի գրադարանի մի ձեռագիր, որի հրատարակութեանը մի բացատրական ներածումն է նուիրել (1899)։ Գ. Խալաթեան հաւատարիմ աշակերտի հաւաքիտ անձնուիրութիւն ցոյց տուեց իր մի շարք աշխատանքներով, որոնք նուիրված էին հայագէտ Մ. Էմինի գործունէութեանը, մանաւանդ նրա գրուածքների ժողովածուի հրատարակութեամբ և Էմինեան տոհմագրական ժողովածուի խմբագրութեամբ, որը հրատարակվում էր Լազարեան ճեմարանում և պարունակում էր մի շարք խիստ գնահատելի բնագիրներ, նոյնպէս և հետաքրքրական հետազօտութիւններ հայկական դիալէկտօլօգիայի և ֆօլկլօրի մասին։ Ամենից ցաւալին այն է, որ ասպարէզից իջնում է մի ազնիւ և բարեխիղճ աշխատաւոր դեռ այնպիսի մի հասակում, երբ նա կարող էր դեռ երկար գեղեցիկ աշխատել և օգտակար լինել, և չունի նա հաւասար արժանիքով մի փոխարինող, չը կայ մի աշակերտ՝ յաջորդող. Էմինի դպրոցը կորցնում է գրանով իր վերջին ներկայացուցիչը, հայագիտութիւնը կորցնում է փորձված, գործունեայ բարեկամին, իսկ Լազարեան ճեմարանը խոշոր գիտական ույժ։ Յաւերժ յիշատակ նրան»։

***

Շաբաթ երեկոյեան, փետրվարի 18-ին, Գարեգին վ. Յովսէփեանը կարդաց կամ երկրորդեց իր դասախօսութիւնը հայկական մանրանկարչական արուեստի մասին, լուսաբանելով դասախօսութիւնը սենեաստօգրաֆիական պատկերներով։ Դասախօսութիւնից յետոյ կայացաւ ընթրիք, որին մասնակցեցին հայ գաղութի անդամներից շատերը։ Դասախօսութիւնը այնքան հետաքրքրական էր ունկնդիրների համար, որ պրոֆ. Վարդանեան, Գ. Տէգրանեան, Աղոնց և մի քանի այլ անձինք իրանց ճառերով մեծ գոհունակութիւն յայտնեցին դասախօսին։

Պէտք է ասել, որ Գարեգին վ.-ի նոյն դասախօսութիւնը ռուսերէն, կարդացված՝ հնագիտական կօմիսիայի նիստում, բաւական մեծ հետաքրքրութիւն է առաջ բերել գիտնականների մէջ, և հայկական մանրանկարչական արուեստը գրաւել է շատերի

Գաղութի անդամներից 2—3 հոգի յանձն են առել Գարեգին վ.-ի այդ ստուար աշխատութեան հրատարակութեան ծախքը, որ մօտ 15,000 ռ. է լինելու։ Գիրքը, գունաւոր պատկերազարդ, տպվելու է Գիտութեանց Ճեմարանի տպարանում։ Նա լինելու է մի լուրջ գիտնական աշխատութիւն։

Հ. Ա.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գողութիւններ Մեզանում

Ճակատէն, 22 փետրվարի

Սրանից մի ամիս առաջ Մեզանում մանրմունր—օրինակ՝ հաւի, փայտի, մարագներից կախված կողպէքի—գողութիւններ շատ պատահեցին, բայց տեղական «աղասխկալները» ուշադրութիւն չը դարձրին այդ չարիքի առաջն առնելու, այնքան որ՝ առածի պէս՝ «ձուի գողը ձիու գող» դարձաւ։

Ամսիս 10-ի գիշերը՝ գողերը կոտրելով Մարգար Համբարձումեանի սրահի մէջ եղած գալու ամբարը՝ տարել են 4 սոմար գարի։ Գողերը, խրախուսված՝ տեղական ժողովրդի ղեկավարների թուլութիւնից, շարունակում են իրանց գործը։ Արծիւ

—

Հրդեհը գիւղում

Շիկահող, 18 փետրվարի

Ամսիս 16-ին, գիշերվայ ժամը մօտաւորապէս 10—11-ին, անյայտ չարագործի ձեռքով, այրվեց տեղացի Ղուկաս Մարտիրոսեանի մարագը, որ լիքն էր խոտ ու գարմանով։ Վնասը հասնում է մօտ 300 ռ.։ Տեղացիք ասում են, թէ իբր Ղուկասը թըշնամի ունի, որը չը կարողանալով այլ ճանապարհով վրէժ լուծել Ղուկասից՝ դիմել է այդպիսի ստոր միջոցի ամբողջ մի գոմ անասուններ թողնելով առանց «ալափի» այս ձիւն-ձմեռ ժամանակ։ Տեղեակ

—

Դաւաճան մի ոճիր

Աղնախ, 24 փետրվարի

Փետրվարի 18-ին ատրճանակի մի քանի հարուածներով սպանվեց Վարդան Աւագեանը։ Հանգուցեալը 45 տարեկան մարդ էր, պարապում էր մասնաւոր փաստաբանութեամբ. ֆրանսիական աւտօմօբիլային ընկերութեան ներկայացուցիչն էր Աղնախում, ինչպէս և կարեւոր(?) բժշկական ընկերութեան Աղնախի կառավարիչն էր։

Աւագեանը եղել է եկեղեցական յանձնաժողովի անդամ և 1901 թ. ռամկական մասնակցութիւն ունեցաւ Ն. Ամիրխանեանի գեղծումները երևան հանելու մէջ։ Բաղ. վարչութեան ընտրուած էր 1902 թ. և թունդ պայքար մղեց հանգուցեալ քաղաքագլուխ Ն. Ամիրխանեանի դէմ, որի մասին ժամանակին գրում էինք «Մշակում»։ Հանգուցեալը թողեց 7 որբեր՝ զուրկ ապրուստի միջոցներից։ Ընտանիքի նեցուկը միայն ինքն էր։ Ելի արիւն, ելի ոճիր, ելի բազմանդամ ընտանիքը զրկվեց հօրից, մնաց բոլորովին թշուառ։ Աւագեանը թղթակցում էր երբեմն «Новое Обозрѣніе» և «Тифл. Листокъ» թերթերին։ Սպանողները, ինչպէս միշտ, անյայտ են։ N. N.

—

Նորագիւտ պղնձահանք

Գանձակ, 25 փետրվարի

Գանձակի գաւառի Խաչակապ գիւղից $1^1/_2$ վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող «Կիրանց» գետի մօտ գտնված է պղնձահանք։

Ինչպէս երևում է, մեր գաւառը հարուստ է նման հանքերով, բայց ափսոս որ հայ կապիտալիստները մինչև այսօր իրանց դրամագլուխները չեն գործադրում բնութեան այդ հարստութիւնը շահագործելու համար, այլ թողնում են եւրոպացուն։

Մ. Գագեան

ՃԱՌԱԽՈՒ ԲԵԱՆԱՍԻ.

ԴՊՐՈՑԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բագուի նահանգի մօտ մի միլիոն ազգաբնակութիւնը, դեռ 60-ական թւականներից սկսած, ունէր միայն Բագուի մէջ մի հատիկ բէալական դպրոց, որը պիտի յագեցնէր թէ իր Բագուի և թէ ամբողջ նահանգում ապրողներից միջնակարգ ուսման տենչացողների ծարաւը։ Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, թէ որքան սահմանափակ պիտի լինէր նրա վաստակած ծառայութիւնը ազգաբնակութեան համեմատութեամբ և թէ որքան էր նա թանգ նստում նահանգի այս ու այն մասերից եկածների վրա։

Բնականաբար՝ հետզհետէ աճող պահանջին չէին կարող բաւարարութիւն տալ միակ դպրոցի նեղ պատերը։ Նա ստիպված էր իր գռները փակել անվերջ բաղխողների առաջ։ Թշուառներին մնում էր կամ լապտերով թափառել հեռու տեղերում՝ մի բաց դուռ որոնելու, կամ մնալ դուրսը յուսահատ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆՈՒԱԳՆԵՐ

I

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԵՐԳ

Գարնանային երեկոյի ծաղիկների թարմ բոյրերով օծված մեղմ շունչն էր տարածված խաղաղ, ոսկեպատ դաշտերի վրա։ Հեռու լեռները լուռ էին ու խորասուզված իրանց մտորումների մէջ. ով գիտէ ինչեր էին երազում մթութեան մէջ, հազարաւոր աստղերի հայեացքների տակ։

Ու ես երեկոյեան երգն էի երգում, ցօղաթաթախ յակինթի ստը կրծքիս։

Լուռ էր. ու ամեն ինչ—կանաչները, ծաղիկները, լեռներն ու նոր զարթած երկիրը— անձայն՝ իմ երգին էին ականջ դնում։

Միայն չէր լսում նա, որի համար երգում էի...

Օ՛, եկ ու լուռ լսիր իմ երգը երեկոյեան շունչի ու ծաղիկների բոյրերի մէջ։

Տառապած հոգուս վերջին լարերի անուշ երգն է այդ, որ թռչում է պարուրելու քեզ իր գրկում։

Ե՛կ... Գարնան երեկոյի վերջին երգն է դուրս թռչում վշտոտ հոգուս ծալքերից։

Գարուն է... Նոյնպէս լեռների ու դաշտերի մէջ էլ մենակութիւն չենք զգայ ու անձուկը չի կրծի մեր կուրծքը։

Ե՛կ, ու խաղաղութեան մէջ լսիր իմ գարնանային ցօղիկով ու ծաղիկների բոյրերով օծված երգը, և մթութեան մէջ ոչ ոք չի տեսնի քո շուրթերից քաղված անուշ համբոյրը։

Տառապած հոգուս վերջին քնքոյշ համբոյրը...

II

ՍԻՐՏ ԻՄ

Անցաւորի պատկերները կրկին վերածնվում են անցեալի մշուշի մէջ, աւելի, աւելի գրաւիչ, խորունկ և սկսում են պատմել կեանքի քաղցրիկ, անվերջ հէքիաթներ։

Բայց, սի՛րտ իմ, ինչու յուզման մրրիկը կամաց-կամաց մօտենում է քեզ, և ձգտում ես դէպի այն հէքիաթները։

Ո՛չ, քեզ համար չեն պատմում անցեալի պատկերները այն սքանչելի, կախարդական հէքիաթները։ Նրանք քեզ օտար են, անհասանելի, և ի զուր թպրտում ես ոսկրացած կրծքից դուրս գալ, թռչել դէպի այն ասուպները։

Սի՛րտ իմ, դադարիր հառաչելուց։

Վերջ բոլոր հառաչանքներին, որոնք կտրտում, բզկտում են քեզ անխղճօրէն, գաղտնաբար։

Լռի՛ր։

Ձես յիշում. հէնց այդ պատկերները պարուրեցին քեզ իրանց անհասանելի պատրանքների մէջ, ապա թռան, հեռացան ով գիտէ ուր, և դու վիրաւոր, արիւնաքամ մազլցում էիր այս ու այն կողմ, արտասվելու միակ մխիթարանքը ունենալով։

Սի՛րտ իմ, դադարիր. քեզ համար չեն այն կախարդական, սքանչելի հէքիաթները. Նրանք միայն հին, մոռացված վէրքերն են քրքրում ու բաց են անում նրանց բերանները։

Լուռ մնա ու մենակութեան մէջ արտասվիր. վէրքերը թող ծածկված մնան։

Արշալոյս Տէր-Թովմասեան

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ

—

Դեռ դաշտերում ծաղիկները ննջում են ցրտից, մեղմ հովը սուրալով քերում բարձունքները և մանգաղը պատի վրայից կախված՝ ժանգոտած ու անփայլ ողջունում գարունը։

Խոնաւ ու պարզ օդը մաքրվում է արփէն, հորիզոնը նազանքով լայնանում դէպի ցած, սիւքը բարձունքները թողած գիղեցիկ ու սիրուն լինում պչրանքով։

Ործառը, կոյի մէջ նուրբ խոտը բունած, չարաճճի անհոգութեամբ խաղում է օդի մէջ, և հեռուն որոշ փափկութեան հետ՝ տաքութեան մէջ զարթնում է երկիրը։

Արեգակի տակ ձիւնի վերջին շողերը հալվելով փքբրիկ առուներ են կազմում, և մարգագետիններում կանաչը փայլելով, լոյսի տակ բողբոջում են բոյսերը։

Եւ գործը եռում է դաշտերում, կեանքը թեթև կերպով սահում իր հունի մէջ, և ամբողջը այդպէս գեղեցիկ ու հզօր՝ վեհացած զգացմունքով ողջունում բնութիւնը...

Ա. Զանեան

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

—

Հիւսիսային Ամերիկայի հինգ մեծ լճերից մէկի՝ Միչիգան լճի ափին գտնվող այսպէս անտառի խորքում ապաստանած է մի օրիգինալ փոքրիկ հասարակապետութիւն, որ կառավարվում է 8—16 տարեկան քաղաքացիներով։ Այդ ինքնատիպ հասարակապետութիւնն իր տեսակէտով ներկայացնում է մի նոր օրգինալ և բնաւ կապ չունի փոքրահասակ եղեռնագործների հաստատութեան հետ, որը գտնվում է հասարակութեան և կառավարութեան խնամատարութեան տակ, որի մասին ես կը խօսեմ մօտիկ ապագայում։

Այդ հասարակապետութեան մէջ՝ երեխաները օգտվում են կատարեալ անկախութեամբ, ինչպէս չափահաս քաղաքացիները Հիւսիս. Ամերիկայի Միացեալ-Պետութիւնների մէջ. ամեն մէկը կատարեալ ազատ քաղաքացի է և կարող է իր ուզած ժամանակ թողնել-հեռանալ այդ կօմմունայից։

Այդ կօլօնիան ունի 345 ակր անտառ և մշակելու լաւ հող. այդտեղ ընտրվում են նախագահ, փոխ-նախագահ, պարլամենտի անդամներ և այն բոլոր անձինք, որոնք անհրաժեշտ են մի որևէ հասարակապետութիւն կառավարելու համար։ Ընտրութեան օրը, ըստ սովորութեան Միացեալ-Պետութիւնների, տօն օր է լինում և այդ օրը կատարվում է ագիտացիա ու ոգևորութիւն։

Այժմ մի քանի խօսք նուիրեմ այդ հասարակապետութեանը ընդհանրապէս։

Ամերիկայի բարերարները բրաւ որ իրաւունք ունեն հպարտանալու Եւրոպայի բարերարների առաջ։ Օվկիանոսի այն ափում մարդիկ հազարներ են մխսում, բայց այստեղ միլիոններ։ Մի խումբ մարդիկ, ցանկանալով ազատել կորստից՝ անտէր մնացած մանուկներին, դրել են այդ պատկառելի հիմնարկութեան հիմք։ Հաւաքել են դրամագլուխ, գնել լաւ նպաստաւորմար հողաբաժին և ապա կառուցել հոյակապ տներ 500 մանուկների համար։ Այս հիմնարկութեան մէջ ընդունվում են երեխաներ ուղղակի փողոցից կորված, պատառոտուն ու հիւծված։ Նրանք իրանց անցեալ շրջանում եղել են սոսկալի աղքատ թափառականներ։ Երեխաների կեանքը այդպիսի կօլօնիայում անմիջապէս բարեփոխվում է. Նրանք անջատվելով իրանց անցեալից՝ մօտենում են աշխատաւէր կեանքի՝ հասարակութեան մէջ, բնութեան ամենագեղեցիկ գրկում։

Իրաւ, ես դժուարանում եմ նկարագրել այն բոլորը, ինչ որ տեսայ ամբողջ օրվայ ընթացքում։

Մի սքանչելի հոյակապ տուն՝ նոր ճաշակով շինված, հիանալի մարմնամարզական դահլիճով, 100-ից աւելի կահաւորված ու լայնարձակ սենեակներով։ Այդ հասարակապետութիւնն իր մէջ նոր ապրողներից ամեն մէկին պատանձնապէս յատկացնում է մէկ ակր հողաբաժին։ Հասարակապետութեան իւրաքանչիւր անդամն ունի թէ աշխատելու և թէ հասարակութեան մէջ երևալու մաքուր զգեստ և սպիտակեղէն։

Ես առիթ ունեցայ ճաշելու այդ փոքրահասակ քաղաքացիների հետ և, իրաւ, չէի կամենում հաւատալ իմ աչքերիս։ 400-ից աւելի մանուկներ, նստած՝ մեծ սրահի մէջ, այն աստիճանի կարգ էին պահպանում, որ

հատ դրութեան մէջ։ Այս դրութիւնը ստիպում էր, որ այդ նոյն ազգաբնակութիւնը ինքն իր հոգսը քաշէր։

Նահանգում Բագուից յետոյ իր բազմամարդութեամբ առաջին տեղը բռնում է Շամախին. կարծէք այս բարոյական պարտքն էլ ծանրացած էր սրա ժողովրդի վրա։ Եւ ահա սա իր թշուառութեան ծանր օրերում, իրան հասած մեծ աղէտի միջոցին, երբ աշխարհի գութն էր շարժել և ամեն կողմից նպաստներ էին ուղարկվում, որ մի կերպ իրանց աւերված տնտեսութիւնը կարգաւորէին, նոյն այդ միջոցին միտք յղացրեց իր մէջ՝ այս պակասն էլ լրացնելու։

Ինչ անել կուզի, որ գովելի ձգտում և ազնիւ նպատակ էր։

Կազմվեց համախօսական, յանձն առան թէ քաղաքացին, թէ քաղաքային վարչութեան փոխաբինող պատգամաւորների խորհուրդը և թէ գաւառի աչքի ընկնող կալուածատէրերը առանձին առանձին որոշ գումարներ յօգուտ ապագայ դպրոցի, որ մինչև օրս էլ շարունակվում է վճարվել, և վերջը դիմում արվեց ուր հարկն էր՝ խնդրելով թոյլտուութիւն, բանալու Շամախում ռէալական դպրոց։ Իրաւունքը ստացվեց և վերջապէս դպրոցը բացվեց 1906 թւին։

Սրանք անելով մի թիւրիմացութիւն էր տեղի ունեցել, որ սկզբում ժողովրդի համար լաւ չէր պարզաբանվել։

Ժողովուրդը կարծել էր, թէ իր աշխատանքով, միջոցներով և հիմք կազմող յանձն առած դրամագլխով բացվելիք դըպրոցը նոյն ժողովրդին իրան էլ մատչելի է լինելու, ինքն էլ կարողանալու է օգտվել։ Բայց բացվելուց յետոյ՝ երբ տեսաւ, որ չէ, սա միայն ունեւորներին և արտօնվածներին է ծառայում, սկսեց տրտնջալ, որովհետև տեսաւ, որ տարեկան 80 ր. ուսման վճարը, համախօսականով յանձն առնված գումարից իրան՝ որպէս քաղաքացու՝ հասնելիք բաժինը, դասական առարկաների ծախսը, տարեկան երկու տեսակ հագուստ—նշանազգեստ—և անպայման կրկնակօշիկներ ունենալու պարտաւորութիւնը և այլն իր ոյժերի բանը չէ, ձեռնտուն մի կողմ թողած։ Այդպիսին գոնէ պիտի 100—130 ր. եկամուտ ունենայ ամսը, որ իր մի որդու համար այդքան բաժին հանի նրանից, արտաքսելով հիմք դրվեց դասակարգային մի խուլ մրցման, հետևեալ արտայայտութեամբ թէ՝ «Ինչու պիտի ես չքաւորս անվերջ տուրք տամ, թէ ինչ է՝ հարուստի, բէգի կամ արտօնվածների որդիքը պիտի կարդան, դեռ որ մէկն էլ ձրի։ Իմ ինչ պարտքն է. օգտվողները թող իրանք էլ հոգան իրանց համար միայն մատչելի դպրոցի կարիքները. այս հանգամանքներում մեր էլ բարոյական պարտաւորութիւնից մեծ բաժին կը լինի մեզ համար՝ պահպանել մեր մզկիթները, ծխական և քաղաքային ուսումնարանների գոյութիւնը, որտեղ սովորում են մեր մանուկները և որտեղ առաջինները բաժին չունենն»։ Այս կերպ մտածողները, ուրեմն, այնքան էլ գլուխ չեն կոտրում որ ռէալական դպրոցը միշտ բաց մնայ, որովհետև դրանք գտնում են, որ իրանց համար նա առանց այն էլ հէնց փակ է ու փակ։ Եւ ամեն անգամ՝ երբ այդպէս մտածողներից տուրքը զոռով առնվում էր, նրանք կրկնում էին՝ «Հէչ աշընան էմզլիք, թիւտիւնինան քիօռ օլդիւք» *)։

Մի կողմից սրանք, իսկ միւս կողմից գլխովին ոչ մի եկամուտ չը բերող շինութիւնների վրա ծանրացած զանազան հարկերը, ժողովրդի ծայրայեղ աղքատ դրութիւնը և սրա հետևանք տարէ-տարի քաղաքի բնակչութիւնից դատարկվելը, տեղիս ռէալական դպրոցի դրութիւնը ճգնաժամի մէջ է դրել։

*) «Իսկի փլաւից չը կերանք, բայց ծուխից քոռացանք»։

Այժմ տեսնենք թէ ի՞նչ կերպ է մտածում շահագրգռված կողմը։

Մի ժամանակ հաւատացնում էին, թէ երբ աշակերտների թիւը կը հասնի որոշ քանակի, այնուհետև ուսման վարձը պակասելու է և մատչելի է դառնալու ամենքի համար. առայժմ իբրև նոր բացված դպրոց աշակերտների թիւը սահմանափակ է, մի բան՝ որ երկար չի տևի։

Քիչ-քիչ աւելանալով մի երկու տարում այդ թւից էլ անցաւ, բայց իրերի դրութիւնը էլի մնաց նոյնը։ Մի առող չը կար թէ՝ ախր, այ պարոններ, այդ խոստացածի թիւը կը կրկնապատկվի իր հետ շաղկապված բարոյական և նիւթական շահերով միայն այն ժամանակ, երբ դպրոցի դռները բաց կը լինեն ժողովրդի, մասսայի առաջ։

Մի առժամանակ էլ ժողովրդին այն յոյսերով էին կերակրում, թէ դժուարը մինչև հինգերորդ դասարանի բացվելն է, հէնց որ սա բացվեց, իսկոյն կառավարութիւնը օգնութեան է հասնելու։ Սա էլ բացվեց, ժողովուրդը վճարելով իր բաժին գումարը՝ սպասում էր խակ պտղի հասնելուն. հիմա էլ պատասխանում էին, թէ չէ. նա, ով որ այսպէս է ասել, սխալ է. հարցը ճիշդ է. միայն ոչ թէ հինգերորդ, այլ վերջին՝ եօթներորդ դասարանի վերաբերմամբ. մինչև վերջինի բացվելը մի կերպ պէտք է եօլա տանել, այնուհետև արդէն պրծնում ենք. քիչ է մնացել հա. շատին դիմացել ենք, քչին էլ դիմանանք։

Վերջապէս այսպէս թէ այնպէս ժողովուրդը իր շալակը առած բեռը տեղ հասցրեց. բացվեց այս տարի և վերջին դասարանը։ Այժմ հարցը դրված է կողքի վրա, իր սուր երեսով դուրս. այլ ևս նա ոյժ չունի. նա յամառում է շարունակել նպաստ տալ, նա ուղղակի երեսի է կանգնել։

Այժմ արդէն՝ քանի ամիս առաջ դիմել են պատշաճաւոր իշխանութեանը, որ պետական գանձարանից նպաստ նշանակվելու գործում նա նպաստի։ Այժմ ամենքս էլ հաստատ յոյսով սպասում ենք, որ ժողովրդի լուսաւորութեան գործում պետութիւնը օգնութեան կը գայ գոնէ մի այնպիսի երկրում, որտեղ նրա ժողովուրդը չը խնայեց իր հացի համար հանգանակված գումարից բաժին հանել ուսման և կրթութեան ցանկալի գործին։ Հակառակ դէպքում՝ խայտառակութիւնը կատարեալ կը լինի։ Վախ կայ փակվելու։

Շամախի — Սմբատ Սարգիսբէկեան

ԱՆՀԱՇՏ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ

«Մշակի» անցեալ տարվայ համարներից մէկում ես գրել էի, որ մեր քաղաքային աւագը և իր օգնականը (Ստ. Բատիկեան և Կ. Տէր-Պահակեան) իրար հետ անհաշտ են գործում և մէկի շինածը միւսը քանդում է, իսկ մէկի արածը միւսին դուր չէ գալիս և այլն։

Կասկած չը կայ, որ երբ մի հասարակական հիմնարկութեան մէջ գործող անձինք իրար հետ անհաշտ են և անհամբերաշխ (իսկ սրանք 10 տարուց աւելի է, որ անհաշտ են միմեանց հետ), այդ հիմնարկութեան գործերը ըստ կարգին առաջ չեն գնայ և հասարակական գործունէութիւնը իր նորմալ ընթացքից շեղումներ կանի։ Դեռ լաւ է, որ քաղաքային աւագ Ստ. Բատիկեան, իբրև համբերող և եօլա տանող անձն, մի կերպ վարվեց իր օգնական Կ. Տէր-Պահակեանի հետ, որը նրան ցանկացել է միշտ անձնական կռւի հրապարակը քաշել՝ իր բողոքներով այլևայլ դիւանատներում։

Մի կողմ թողած վերջին քառամեակում մեր քաղաքային վարչութեան մէջ անցած դարձածի մասին խօսելը, որի պատմութիւնը շատ երկար կը լինէր, ես առ այժմ այն կասեմ, որ այդ երկու անհաշտ ընկերների, իբրև միասին պաշտօնավարողների, գործունէութեան մի դառն պտուղն էլ այն եղաւ, որ անցեալ յունվարի 20-ին, յանկարծակի քննութիւն կատարվեց քաղաքային վարչութեան դիւանատան վրա. այդ օրը նահանգապետի հրամանով, տեղական գաւառապետը և հարկային տեսուչը միասին նախ կնքեցին վարչութեան դռները և ապա մի երկու ժամից յետոյ քաղաքային աւագի ներկայութեամբ քննութիւն կատարեցին և ստուգութիւն դրամական հաշիւների։

Բանից դուրս եկաւ, որ աւագի օգնականը գրաւոր բողոք էր ուղարկել Երևանի նահանգապետին, յայտնելով որ աւագ Ստ. Բատիկեանը, ստանալով օրվայ կամ շաբաթվայ եկամուտները (կալուածական տուրքեր, հողային, զեմսկի և այլ հարկեր), իր տունն է տանում, որպիսի գումարը երբեմն հազարների է հասնում, մինչդեռ օրէնքով, ինչպէս գրած է եղել իր բողոքում Տէր-Պահակեանը, այդ փողերը պէտք է պահվեն արքունի դրամանոցում և այլն։

Քննութիւնը պարզեց, որ թէպէտ այդքան մեծ գումարներ չեն եղել աւագի մօտ, քանի որ նա օրական կամ շաբաթական արքունի հարկերը միշտ ճշդապէս գանձարանն է մտցրել, բայց աւագ Ստ. Բատիկեան վարչութեան ընթացիկ ծախքերի համար գործադրվող դրամները, իրաւ, իր տունն է տարել (դա սովորական է եղել միշտ մեզանում) պահելու համար, մանաւանդ, որ քաղաքային վարչութիւնը չունի երկաթէ դրամանոց, ուր ապահովաբար պահվէին կանխիկ դրամները։ Եւ չը նայելով որ քննութիւնը, բացի մի չնչին գումարից, որ տրված է եղել իբր ռոճիկ վարչութեան ծառայողներին, որոնցից դեռ ստացական չէ առնվել, ոչ մի նշանաւոր կամ աննշան կորուստ չէ դուրս բերել, բայց և այնպէս ժողովրդի մեծամասնութիւնը, մանաւանդ վարչութեան ամբողջ կազմը, վրդովված է այդ հանգամանքից, ըստ որում նոյն այդ օրը (20-ին) վարչութեան հերթական հարցերում դրված էր՝ անկախ այդ քննութիւնից՝ նաև կանխիկ դրամների պահպանութեան հարցը, և նոյն այդ օրվայ ժողովում վճռվեց երկաթեայ արկղ գնել և ընթացիկ ծախքերի համար պահել նրանում միմիայն 200 ր., իսկ աւելին՝ գանձարան տանել։ Հետևապէս օգնական Տէր-Սահակեանի բողոքը այդ վերաբերմամբ աւելի շուտ լաւ կը լինէր վարչութեանը տրվէր, ինչպէս այդ արել էր ձայնաւորներից մէկի միջնորդութեամբ ինքը Կ. Տէր-Պահակեան, զեկուցելով քաղաքային վարչութեանն այդ առարկայի վերաբերմամբ, որը, ինչպէս քիչ վերև ասացի, դրական կերպով վճռվեց և կարգադրվեց։ Այն ինչ՝ նահանգապետին դիմելը և բողոքելը ուղղակի անձնական կրքերի արգասիք է և ուրիշ ոչինչ։

Բայց չէ որ դրանք անհաշտ գործիչներ են և իրար հետ ոչ-բարեկամ ընկերներ, հետևապէս անհաշտների և անհամբերաշխների շրջանում երբեք լաւ բան չէ կարելի սպասել։ Կամ, ինչպէս ժողովուրդն է ասում, խռովված մարդկանց մէջ «զաթահալվա չեն բաժանում, այլ կռիւ-դալմադալ»։ Եւ իրաւ՝ դրանց կռիւը տարիների գործ է, երբ գրվում են անթիւ բողոքներ օգնականի կողմից, որպիսիների հետևանքը լինում են էլի անհաշտութիւններ, էլի անհամբերաշխութիւններ։

Փարս

Նոր-Բայազէտ, 20 փետր.

ԹՈՂ ՕՐԻՆԱԿ ԱՌՆԵՆ

Ախալքալաք, 25 փետրվարի

«Մշակի» 33-դ համարում Շիրինը «Փոքրիկ նկատողութիւններ» յօդուածում դժուարացել էր գնահատել մի երևոյթ։

Դա Կ. Հ. Բ. Ընկ. Ալեքսանդրապօլի ճիւղի այս 1912 թ. նախահաշիւն է։

Իսկապէս զարմանալի երևոյթ է դա։

Ես հետաքրքրվում եմ Բարեգործական Ընկերութիւնով, ուստի չեմ կարող լռել այդ երևոյթի դէմ։ Ալեքսանդրապօլցոց պատիւ չէ բերում այդ միանգամայն դատապարտելի երևոյթը։ Թող նրանք օրինակ առնեն մեր փոքրիկ ու աղքատ Ախալքալաքից, մի քաղաք՝ որ չը նայած 800—900 տուն միայն ունենալուն (5000 հայ բնակչութիւնով, որի մեծամասնութիւնը, այսինքն 90% բնակչութեան արհեստաւորներ են և հազիւ հայթայթում օրվայ պարէնը, իսկ բնակչութեան հազիւ 10%-ը ապրում են առևտրով կամ ծառայում, որոնց և հաշւել կարելի է քիչ թէ շատ ապահով), այս տարի Կ. Հ. Բ. Ընկ. իր ճիւղին միջոց է տուել կազմելու նախահաշիւ 1000 ր., որից միայն անդամակցական մօտ 500 ր.։

Այս նախահաշիւը կազմվել է ոչ թէ լոկ ձևականութեան համար, այլ հիմնվելով նախորդ տարիների փորձերի վրա, որովհետև անցեալ տարում Ընկերութիւնը ունէր 97 անդամ։

Տեղական ճիւղը ունի իր աշխատանքի տունը, որտեղ ահա $1\frac{1}{2}$ տարի է սովորում են 20 չքաւոր ձրիավարժ և 10 թոշակաւոր աշակերտուհիներ կար ու ձև, պահելով 2 ցենզաւոր վարժուհիներ և վճարելով նրանց մօտաւորապէս 1000 ր. ռոճիկ։

Արդ, երբ Ախալքալաքի պէս յետ ընկած քաղաքում կարելի է այդ տեսակ գործունէութիւն ցոյց տալ, ինչո՞ւ մի քանի անգամ մեծ բնակչութիւնով և աշխու-թիւնով Ալէքսանդրապօլը չը պիտի գործէ 10 անգամ աւելի։

Ես գալիս եմ միայն հետևեալ եզրակացութեան։ Այդ խնդրում մեղաւոր է նախ ժողովուրդը և երկրորդ—ամենագլխաւորը—վարչութեան անտարբերութիւնը։

Տեղացի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 27 փետրվարի

Նախագահում է Ռօձեանկօն։

Կարդացվում է սօցիալ-դեմօկրատների շտապողական հարցապնդումը յանուն ներքին գործերի մինիստրի արհեստակցական բանւորական կազմակերպութիւնների իրաւունքները խախտելու առիթով, որ երևան եկաւ նրանում, որ Պետերբուրգի քաղաքապետը, հակառակ մարտի 4-ին ժողովների մասին հրատարակված կանոնների ճշգրիտ իմաստին, պահանջում է, որպէսզի բանւորական կազմակերպութիւնների վարչութիւնների նիստերը տեղի ունենան ոստիկանական պաշտօնեաների ներկայութեամբ։

Կուզնեցովը, պաշտպանելով հարցապընդումի շտապողականութիւնը, բերում է այն բռնաբարութիւնների վիճակագրութիւնը, որոնց ենթարկվել են իշխանութեան կողմից բանւորական կազմակերպութիւնները, և յիշեցնում է, թէ բանւորների արհեստակցական ընկերութիւնները փակվում են իշխանութեան ձեռքով, ընկերութիւնների անդամները ձերբակալվում են և ենթարկվում ամեն տեսակ հալածանքների։ Դրանում բաւական մեղաւոր է Դումայի մեծամասնութիւնը, որ սիստեմատիկ կերպով մերժում է սօց.-դեմօկրատների բոլոր հարցապնդումները՝ վերաբերեալ վարչութեան անօրինաչափ գործողութիւններին բանւորական կազմակերպութիւնների վերաբերութեամբ՝ և տալիս է կառավարութեանը մօրալ աջակցութիւն։

Նօվիցկի 2-րդը բողոքելով շտապողականութեան դէմ մատնանշում է, թէ ըստ եւրոպական անգլիական հանքային բանւորների գործադուլը դուրս է բերել հասարակութիւնից մեր սօցիալ-դեմօկրատներին։ «Անգլիայում ներկայումս դժբաղդութիւն է, իսկ Ռուսաստանում ամեն ինչ հանգիստ է։ Շատ լաւ, եթէ իշխանութիւնը աչալրջութեամբ հետևում է յանցաւոր կազմակերպութիւններին։ Եթէ այդ կազմակերպութիւնները զբաղված են արհեստակցական գործերով, նրանք ուրեմն հարկ չունեն վախենալու ոստիկանութեան ներկայութիւնից»։

Կուզնեցովի և Նօվիցկիի նոր ճառերից յետոյ հարցապնդման շտապողականութիւնը մերժվում է 113 ձայնով ընդդէմ 75-ի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Գեղարուեստը խրախուսող կովկասեան ընկերութիւնը իր տրամադրութեան ներքոյ առնելով Միքայէլեան փողոցի վրա գտնվող անկելանոցը, որտեղ ընկերութիւնը մտադիր է գեղարուեստական դըպրոց կառուցել, դրա փոխարէն պարտաւորվում է նոր անկելանոց կառուցել Նաւթլուղում, քաղաքապատկան հողի վրա։ Երէկ սենատոր Ե. Վասալցին և Թիֆլիսի քաղաքագլուխը գնացին քաղաքի կողմից յատկացված հողաբաժինը։

◆ Իր պաշտօնական ճանապարհորդութիւնից յետոյ Սղնախից Թիֆլիս վերադարձաւ Թիֆլիսի նահանգապետը։

◆ Ա. Քալանթար վերադարձաւ իր ճանապարհորդութիւնից, որը նա կատարեց դէպի Երևանեան նահանգը ուսումնասիրելու գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ մի քանի խնդիրներ, ինչպէս օրինակ գիւղ. դաւընթացքների կազմակերպութեան և հրահանգչական գործունէութիւն։ Նա այցելել է մի քանի տնտեսութիւններ և կազմել նրանց համառօտ նկարագիրը։ Իր արած դիտողութիւնների արդիւնքի մասին նա կը զեկուցանի մեր գիւղատնտեսական ընկերութիւնների մէջ։

◆ Կիրակի, ամսիս 26-ին, Թիֆլիսում հողին յանձնվեց Ալ. Կվերկվելաձէն, որը մի ժամանակ աշխատակցում էր «Իվէրիա» և «Возрожденіе» թերթերին։ Հանգուցեալը թողել է կին և երեխաներ՝ առանց ապրուստի միջոցների։

◆ Բ. Կարա-Մուրզայի յիշատակին կայանալիք համերգը տեղի կունենայ մարտի 12-ին, երկուշաբթի օրը, Թիֆլիսի Հասարակական ժողովարանի դահլիճում։ Երգեցիկ խումբը արդէն կազմված է։ Խմբի մէջ երգում են 50 հոգի։ Փորձերը աջող կերպով են առաջ գնում։ Հրաւիրված են երեք մեներգողներ (սօլիստներ), որոնցից մէկը տենոր է, իսկ երկուսը բարիտոն։ Համերգից առաջ հայ գրող Սարգիս մի քանի խօսքով հասարակութեանը կը ծանօթացնէ հանգուցեալ Բ. Կարա-Մուրզայի կեանքի և գործունէութեան հետ։

◆ Ընթացիկ տարվայ աշնանը Մոսկվայում կազմակերպվում է ոչխարաբուծութեան ցուցահանդէս, որին կը մասնակցէ նաև Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը։

◆ Փետրվարի 27-ին, Թիֆլիսի դումայի նիստի ժամանակ, քաղաքագլխի պաշտօնակատար է ընտրված իշխ. Ս. Արղութեան-Երկայնաբազուկը 47 սպիտակ և 17 սև ձայներ ստանալով։

◆ Պաշտօնից հեռացող քաղաքային վարչութեան անդամ Ն. Գեօկչայեանին որոշված է տալ միանուագ նպաստ 3600 ր.։

◆ Քաղաքային գրաւատան դումայական վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահ է ընտրված Ա. Ն. Միլեան։

◆ Ներկայումս Թիֆլիսում գտնվող կին ավիատոր Լ. Զվերևան «Кавказъ» լրագրի մէջ զետեղած մի նամակով յայտնում է, որ եթէ ցայսօր ինքը չը կարողացաւ օդաթռիչք կատարել, պատճառը օդաթռիչքներ կազմակերպող Եվսիւկօվն ու Ագաֆօնօվն են, որոնք ինչ-ինչ պատճառներով հնարաւորութիւն չեն տալիս օդաթռիչք կատարել, որի պատճառով էլ հասարակութիւնը իր դէմ է տրտնջում։

◆ Թիֆլիսում ժողովրդական բանկի ճիւղ հիմնելու նպատակով ամսիս 26-ին Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան շինութեան մէջ կայացաւ յիշեալ բանկի Թիֆլիսի բաժնետէրերի ժողով։ Որոշվեց բանալ ոչ թէ գործակալութիւն, այլ բանկային բաժանմունք, որը իր գործունէութիւնը կը տարածէ ամբողջ Անդրկովկասի վրա, որտեղ գործում են աւելի քան 200 կօօպերատիվ ընկերութիւններ, որոնց օգնութիւն և դրամական փոխատւութիւն է տալու ժողովրդական բանկի բաժանմունքը, քանի որ նրա նպատակը կօօպերատիվ ընկերութիւններին աջակցելն է։ Երէկ պիտի պարզվէր, թէ որչափ բաժնետէր ունի յիշեալ բանկը Թիֆլիսում։

◆ Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ այսօր կը կայանայ կովկասեան անասնաբուժական ընկերութեան նիստը, ուր կը կարդացվեն մի երկու զեկուցումներ։

◆ Թիֆլիսի ուղղափառ եկեղեցիների երգեցիկ խմբերի ընկերութիւնը մարտի 4-ին մտադիր է կազմակերպել հոգևոր համերգ Փոխարքայի պալատի Սպիտակ դահլիճում։

◆ Թիֆլիս վերադարձաւ Թանգոյեան դպրոցի տեսուչ Ա. Նազարէթեանը, որը Պետերբուրգ էր կանչված որպէս վկայ «Դաշնակցութեան» գործի։

◆ Թիֆլիսի հրդեհաշէջ խմբի գլխաւոր Կալմիկօվը հրաւէր է ստացել մասնակցելու հրդեհաշէջների միջազգային VI համագումարին, որ կայանալու է նախ Պետերբուրգում և ապա Մոսկվայում մայիս ամսին։

◆ Թիֆլիսի դումայի կողմից Հաւլաբարի պրօգիմնազիայի պատւաւոր հոգաբարձու է ընտրված իրաւաբան ինժ. Ս. Բաբեանը։

◆ Փետրվարի 27-ին, Վերայի մօտերքում, ձերբակալվեց Իվան Տրետեակօվը, որը սպանութիւն կատարելու համար դատապարտված լինելով բանտարկութեան և ապա աքսորի՝ ինքնակամ վերադարձել էր Թիֆլիս։

◆ Ձերբակալված է Պավել Բրճինաշվիլին իր հօր բնակարանից զանազան իրեր գողանալուն համար։

◆ Փետրվարի 27-ին Մլեթսկի փողոցում գտնված է 3 շաբաթական մի երեխայ, որը ուղարկված է Օլգինեան ապաստանարան։

◆ Թելաւի գաւառի Նափարէուլի գիւղի հասարակութիւնը միջնորդութիւն է յարուցել պատշաճաւոր իշխանութեան առաջ, որպէսզի գիւղում բացվի փոխատու ընկերութիւն։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

◆ Շնորհալի կրօնուսոյց.—Աստրախանի ռուսաց թեմական իգական դպրոցի տեսուչ 30 տարեկան Վ. Պ. Ստրօկօվ քահանան, որ բնակվում էր նոյն դպրոցում, գրաւում է իր կողմը Օլգա Մ.-վայա անունով 16 տարեկան մի աշակերտուհու։ Չը նայելով օրիորդի դիմադրութեանը, բարեկրօն հայրը բռնաբարում է նրան ու ինքը՝ հեռացվում պաշտօնից։ Դատարանը դատապարտել է տեսուչ-քահանային քրէական տաժանակիր աշխատանքի 8 տարով, զրկելով կարողութեան բոլոր իրաւունքներից։

◆ Տպագրական գործը Ռուսաստանում. — Այս տարի հրատարակված է 32,000 անուն գիրք՝ 103,302,363 օրինակ՝ 33,225,396 ր.։ 1908-ին հրատարակված էին 1105 անուն ձեռնարկ, իսկ 1911-ին՝ 1843։ Աճում է և պարբերական մամուլը. 1908-ին՝ հրատարակվել է 2078, 1911-ին՝ 2543։ Աճել է և ժողովրդական հրատարակութիւնների քանակը. 1908-ին նրանց թիւն էր 1051, իսկ 1911-ին՝ 1898։

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Միամիտի մը արկածները», Զիֆթէ-Սարաֆի, Կ. Պոլիս, 1908 թ., էջ 281, գ. 7 ղրշ.։ 2) «Հովոցի Եղօն», պատմուածք Բալախանու կեանքից, Գր. Տէր-Պօղոսեանի, Շուշի, 1911 թ., էջ 27, գ. 10 կ.։ 3) «Լեռնականք», փորձ՝ կովկասեան ժողովուրդների համեմատական ազգագրութեան, Գր. Տէր-Պօղոսեանի, Շուշի, 1910 թ., էջ 26, գ. 50 կ.։ 4) «Աղբիւր» մանկական ամսագրի 1912 թ. № 2, Թիֆլիս։ 5) «Armenia» ամսագրի 1912 թ. փետր. համարը, Նիւ-Եօրկ։ 6) «Կանոնադրութիւն կովկասեան կանանց Թիֆլիսի ընկերութեան կողմից հիմնվելիք բանւորուհիների ակումբի»։ 7)

ես ուղղակի զարմացայ։ Կարծես բնաւ մարդ չը լինէր այդտեղ։ Այդ հասարակապետութեան քաղաքացի գրվել ցանկացողներից պահանջվում է միայն մէկ բան. այդ այն է, որ մտնել ուզողը չը լինի փոքր ոչ 8 տարեկանից և ոչ էլ աւելի՝ քան 16 տարեկանը։

Այդ հասարակապետութեան մէջ նոր ընդունվող որևէ անդամ անմիջապէս լինում է կատարեալ իրաւունքի տէր քաղաքացի և սկսում է ընդունել եռանդուն գործունէութիւն հասարակապետութեան կեանքում։ Պետութեան իւրաքանչիւր անդամ կարող է ստանալ իր ոյժերին համապատասխան պաշտօն. ընտրութիւնները սովորաբար կատարվում են աշնանը և քառամեան ֆօրմուլայով։ Ամեն մի նորութիւն հասարակապետութեան մէջ՝ ընդունվում է համայնական վճռով։ Որևէ առարկայ, շինութիւն գնել կամ ծախել, անտառ կտրել և այլն՝ կատարվում է հասարակ ձայների մեծամասնութեան վճռով։

Դուրս նետված և անբաղդ երեխաները հետզհետէ սկսում են մտնել ազատ իրապետութեան սահմանները, և այդ նորեկները գտնում են այդտեղի բոլոր կարգերը և օրէնքները հաճելի ու օգտակար։

Ժամերը դասաւորված են շատ նպատակայարմար, օրինակ՝ ուսումնարանի համար յատկացված է չորս ժամանակ, աշխատանելու, զուարճանալու և հասարակապետութեան գործերը կառավարելու համար առանձին ժամանակ։ Նոյնպէս որոշ ժամանակ է յատկացված հողի մշակութեան, ցանքերի, անասնապահութեան, անտառաբուծութեան համար և այլն...

Այդ փոքրիկ պետութիւնը պահում է իր գոյութիւնն իր սեփական աշխատանքներով, իսկ աւելորդը սովորաբար ծախվում է։ Շահված դրամը երեխաների սեփականութիւնն է և բաժանվում է համեմատ գործած ժամերի։ Երեխաները իրանց վաստակած դրամը ստանում են տարին մէկ անգամ. միջին թւով իւրաքանչիւր երեխայ ստանում է 50—200 դօլլար։

Ազատ ժամերում երեխաները իրանց ժամանակը անց են կացնում Պարկերում, լճերի վրա և անտառներում։ Ոմանք շինել են իրանց համար կենդանաբանական տներ, մուզէյներ և գրադարաններ։ Կան և այնպիսիներ, որոնք հետաքրքրվել են օձեր բռնելով։ Բայց անցեալ տարվայ ընդհանուր ժողովում այդ վտանգաւոր հաճոյքը արգելվեց։

Իւրաքանչիւր երեխայ շատ լաւ է ըմբռնել, որ հասարակապետութեան աճելծաղկելն իրանից է կախված։

Հասարակապետութեան առաջին նախագահը — Օ. Վիլեր — բնաւ չէ յիշում իր ծնողներին։ Նա վաղաժամ զրկվել է ծնողներից և մինչև այս հասարակապետութեան անդամ ընդունվելը՝ նա ուղղակի ապրում էր փողոցներում և կերակրվում դուրս նետված փշրանքներով, գողութիւնով։ Բայց ներկայումս կօմմունայի ամենաեռանդուն անդամն է։

Ինժ. Համազասպ Քալանթարեանց

Նիւ-Եօրկ

«Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցի թատրոնական պիէսների ցանկը, 1912 թ., Թիֆլիս: 8) Полное собраніе романовъ, А. Дюма (отца), изданіе П. П. Сойкина, книга 1—10, Петербургъ, 1912 г. 9) «Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթի 1912 թ. № 1, Վիէննա: 10) «Փարոս» ամսաթերթի 1911 թ. № 10—11, Պարտիզակ (Իզմիտ, Թիւրքիա): 11) «Вѣстникъ Здоровья» ամսագրի 1912 թ. փորձնական համարը: 12) «Природа и Люди» շաբաթաթերթի 1912 թ. №№ 1—15. Պետերբուրգ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 27 փետրվարի

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան օգտին ներկայ տարվայ յունվարի 13-ին տրված օպերայի հաշիւը.

Մուտք.—Տոմսակների վաճառումից՝ 1549 ր. 60 կ., ծաղիկներից և կօնֆետներից՝ 117 ր. 20 կ., ծրագիրներից՝ 93 ր. 5 կ., նուէրներ՝ 213 ր.: Ընդամենը 1972 րուբլի 85 կոպէկ:

Նուէրներ ստացվեցին,—Բագուից՝ Հ. Մելիքեանից և ընկ.՝ 50 ր., Առաֆելեանից՝ 25 ր., Գ. Այվազեանից՝ 15 ր., Ա. Սարուխանեանից՝ 4 ր.: Թիֆլիսից՝ Եփրեմ եպիսկոպոսից՝ 15 ր., Մ. Խունունցից՝ 38 ր., Ա. Միրիմանեանից՝ 10 ր., Մ. Արամեանից՝ 5 ր., Լ. Արաբեանից՝ 5 ր., տ. Մ. Ղարաչեանից՝ 5 ր., տ. Ե. Միրզօյեանից՝ 4 ր., Ց. Շադինեանից, Խայկինից, Բլօխից, պարսից հիւպատոսից, իշխ. Գ. Բէհբութեանից և Ղորղանեանից՝ 3-ական րուբլի: Բժ. Մ. Ցովհանջանեանից, տ. Ն. Նունուֆարեանից, Լ. Եւանգուլեանից 2-ական րուբլի: Ա. Միլովից, Գ. Մելիք-Կարագեօզեանից, Ա. Աւետիսեանից, Ի. Լիսիցեանից, Գ. Կուզանեանից, Մ. Սվենչիկօվից և Գ. Շադինեանից 1-ական րուբլի:

Ծախս.—Վճարված է թատրօնին՝ 600 ր., մարկաներին՝ 77 ր. 88 կ., վերարկուները պահելու՝ 121 ր. 25 կ., գնված են ծաղիկներ և կօնֆէտ՝ 23 ր., ծրագիրներ, հրաւիրագիրներ և յայտարարութիւններ տպագրելու՝ 73 ր. 40 կ.: Ընդամենը 895 ր. 53 կ.:

Զուտ արդիւնք մնում է 1077 ր. 20 կ.:

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան խորհուրդը խորին շնորհակալութիւն է յայտնում այն բոլոր անձերին, որոնք աջակցեցին ներկայացման կազմակերպելուն և նպաստեցին մուտքի աճողութեանը:

Հայոց Ազգագր. Ընկ. Խորհուրդ

—

Կօկանդ, 19 փետրվարի

Կօկանդի հայոց եկ.-ծխ. հոգաբարձութիւնս սրանով իր պարտքն է համարում յայտնել իր խորին շնորհակալութիւնը հետևեալ անձանց, որոնք անցեալ նոյեմբերի 6-ին տեղումս Ալ. Ցովակիմեանցի տանը, սրա հանգուցեալ եղբայր Ստեփանի մահվան քառասունքի հացկերոյթին, ինքնաբերաբար նուիրաբերեցին մեր խնամքին յանձնված դպրոցի համար ֆոնդի հիմք կազմելու նպատակով հետևեալ գումարները.

Ալ. Ցովակիմեան՝ 100 ր., Աւ. Գասպարեան՝ 25 ր., Առևտր. տուն «Տարօն»՝ 20 ր., Գր. Միրաքեան, Գ. Մելիքեանց, Պօղ. Բաբաջանեան, Մ. Աթաբէկեան՝ 10-ական րուբլի, Կոստ. Պարոնեան, Կար. Աւագեան, Բագդ. Թօփչեան, Եր. Տօնեան, Գր. Գուլամբարեան, Նիկ. Աղամեան, Աբ. Ցովհաննիսեան՝ 5-ական րուբլի, Ս. Մինասեան, Հ. Ցակոբեան, Միք. Տէր-Բաղդասեան, Աղ. Թումանեան՝ 3-ական ր. և Մին. Մինասեանց՝ 2 ր.: Գումարն է 234 րուբլի:

Բացի այդ՝ հոգաբարձութիւնս շնորհակալութեամբ ստացել է տեղիս հայոց եկեղեցու համար նուէր Միք. Տէր-Բաղդասարեանից երեք հատ զանգ 370 ր. արժողութեամբ, Աթաբէկեանից մի մեծ ջահ՝ 170 ր. արժողութեամբ, Մօսկվայից օր. Ովսաննա Գէորգեանից ասեղնագործ ծածկոց՝ սկիհի համար և ուսանող Կար. Կարապետեանից Աստուածածնայ իւղանկար մի մեծ պատկեր:

Նախագահ հոգաբարձութեան՝
Ն. ք. Աբրահամեան
Գանձապահ՝ Աշոտ Բէգլարեան

—

Բուխարա, 18 փետրվարի

Նոր և Հին Բուխարայի հայերս մօտ 50 տուն ծուխ ենք և ենթարկվում ենք Չարջույի քահանայի հովուութեանը: Չարջույի 65 տուն ծխականները իրանց անվերջ գանգատներով կարողացել են ծխատէր Գարեգին ք. Սարեանին ընդ միշտ հեռացնել տալ Չարջույի հայոց աղօթատան ծխականների հովուութիւնից: Աստրախանի հայոց կօնսիստօրիան յունվարի 27-ի նիստում կայացրել է յիշեալ քահանայի այդ վճիռը, ի հարկէ, հիմնված Չարջույի ժողովրդի գանգատների վրա:

Մենք հրապարակօրէն բողոքում ենք նախ՝ կօնսիստօրի դէմ, որ նա միայն Չարջույի 65 տուն ժողովրդի ցանկութեամբն է առաջնորդվում քահանայ հաստատելու կամ հեռացնելու խնդրում, և երկրորդ՝ բուռն բողոք ենք յայտնում Չարջույի ծխականներին, որոնք առանց մեր գիտութեան և յօժարութեան՝ քահանայ են հրաւիրում և արձակում: Մենք չենք գանգատվել և չենք մասնակցել Գարեգին ք. Սարեանին հեռացնելու գործում: 18 ստորագրութիւն

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՑ ՄԷԿԻ ՆԱՄԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(«Մշակ», 1911 թ. № 284, 1912 թ. № 7)

—

Ստեփան Մամիկոնեանը՝ պատասխանելով իր ընկերներից մէկի «Բաց նամակին» («Մշակ»՝ № 284)՝ գրի է առել, ի միջի այլոց, այսպիսի տողեր ես.

«... Մի բնական նրբազգացութիւն արգելում էր ինձ քարեր նետել մեր ընկեր Զուբարի առաջ, որ թեմի պատգամաւորն էր. մաքառեցի նրա դէմ օրինական միջոցներով մինչև վերջը, բայց վայել չէր ինձ՝ նրա հաստատվելուց յետոյ՝ ջանալ թուլացնել նրա հեղինակութիւնը, իբրև թեմի ներկայացուցչի» («Մշակ» № 7):

Նախ՝ բացատրութեան և լուսաբանութեան կարօտ է իրաւաբան Ստ. Մամիկոնեանի յայտարարութիւնը՝ «մաքառեցի նրա (Զուբարի) դէմ օրինական միջոցներով մինչև վերջը»: Մաքառման միջոցների օրինականութեան հարցն անխզելի կապերով կապված է այդ խնդրի մի խմբի կամ անցնելիք ճանապարհների—ինստանցիաների օրհասականութեան հետ: Ստ. Մամիկոնեանին քաջ յայտնի է (գոնէ 1908 թւի կաթողիկոսական ընտրութեան օրերին նա գիտէր այդ...), որ պատգամաւորի ընտրութեան ապօրինութիւնների դէմ պիտի բողոքել թեմի առաջնորդին: Արդ՝ հարց է ծագում. ինչու Ստ. Մամիկոնեանն ուղղել է իր բողոքը Զուբարի ընտրութեան դէմ անմիջապէս սինոդին յանտեսումն թեմի առաջնորդի իրաւասութեան: Ի՞նչ ունի ասելու Ստ. Մամիկոնեան իր այդօրինակ մաքառման օրինականութեան համար՝ հանդէպ մամուլի էջերում տրված այսպիսի չեշտերի.

«Իրաւանց պաշտօնապէս պաշտպան պատուիրակը իր պաշտօնը սրբութեամբ չի կատարում. իր հոչակաւոր բողոք հեռագիրը փոխանակ թեմի իշխանաւոր առաջնորդին ուղղելու՝ նորից դիմում է սինոդին, որը թեարկու հանդիսանալով իրան պատուիրականութեան էր հասցրել, և այժմ էլ յոյս ունէր նորից սինոդի և ոչ ժողովրդի միջոցով ‹պատգամաւոր ընտրվելու» («Լոյս», 1911 թ. № 44՝ «Սևացած պատգամաւոր»):

Սրան կից, այն ինչ իրաւաբանական էտիկա է, որ կարող է գինել համարձակութեամբ հրապարակաւ յայտարարելու՝ «մաքառեցի նրա (Զուբարի) դէմ օրինական միջոցներով մինչև վերջը»...

Ի դէպ:

Ստ. Մամիկոնեանը բողոքել է սեպտեմբ. 11-ի Մօսկվայի պատուիրակի ընտրութեան դէմ, որին նախագահել է, և Նոր-Նախիջևանի 13-ին նոյեմբերի թեմական պատգամաւորի ընտրութեան դէմ, որին մասնակցել է՝ և՛ խօսքով, և՛ քուէով, և երկու դէպքում ես՝ առանց որևէ վերապահութեան ստորագրել է ժողովի արձանագրութիւնը: Բառ իս, դրանով մեր ծխականհամայնական ժողովների պրակտիկայում ստեղծվում է ինչ-որ պրեցենդենտ՝ անցանկալի նորոյթ: Ուստի ես հրապարակով դնում եմ հետևեալ հարցը՝ յուսալով լսել կարող մասնագէտներից վերջնիս լուսաբանութիւնը՝ և՛ օրէնքի բառացի տեկստի տեսակէտից, և՛ իրաւաբանական էտիկայի տեսակէտից:

Իրաւատէր է արդեօք ժողովին մասնակցողը՝ լինի նա սոսկ իրաւասու քաղաքացի թէ նոյն ժողովի նախագահ՝ բողոքել ժողովի արդիւնքի դէմ՝ ի դէպ եթէ ժողովի արձանագրութեան տակ դրված ստորագրութիւնները չեն կրում որևէ վերապահութեան նշոյլն իսկ: Ես գիտեմ, որ այդ հարցի պատասխանը բացասական է՝ ըստ Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսի 1907 թւի յունվարի 11-ի «Ծխական կանօնադրութեան» § 50-ի: Սակայն՝ թերևս կարող մասնագէտները ցուցեն մեզ համար պարտաւորական օրինական այլ չեշտեր:

Այդքանը՝ իրաւաբան Ստ. Մամիկոնեանի մաքառման միջոցների օրինականութեան մասին: Արդ՝ անցնենք նոյն Ստ. Մամիկոնեանի հրապարակով ընդգծված «բնական նրբազգացութեան» որակին:

Ստ. Մամիկոնեանի «բնական նրբազգացութեան» որակը բնորոշելու համար անհամերական փաստերի մի հանդիպադրութիւն: 1912 թւի փաստը մեր աչքերի առաջն է: Ստեփան Մամիկոնեանը հրապարակով յայտարարում է. «Վայել չէր ինձ՝ նրա (Զուբարի) հաստատվելուց յետոյ՝ ջանալ թուլացնել նրա հեղինակութիւնը, իբրև թեմի ներկայացուցչի»: Սրան հանդէպ ես դնում եմ այստեղ նոյն Ստ. Մամիկոնեանի 1908 թւի հրապարակային յայտարարութիւնը, որը գրված է Մօսկվայից՝ հոկտեմբերի 21-ին և լոյս է տեսել «Գործ» լրագրի էջերում հոկտեմբերի 28-ին, աւել է՝ երբ էջմիածնում արդէն սկսվել էին 1908 թւի կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորների նախապատրաստական ժողովները, որոնց հետևեց նոյեմբերի 1-ի կաթողիկոսական պաշտօնական ընտրութիւնը: 1908 թւին «բնական նրբազգացութիւնը» թելադրել էր Ստ. Մամիկոնեանին՝

«Ցայտնել յընդհանուր գիտութիւն, որ պ. Զուբար չէ ներկայանում իբրև ամբողջ թեմի պատգամաւոր և չէ արտայայտում թեմիս հասարակութեանց մեծամասնութեան ցանկութիւնները, այլ տանում է էջմիածին լոկ Նոր-Նախիջևան քաղաքի տուած լիազօրութիւնը» («Գործ», 1908 թ. № 41):

Արդ՝ այդ ինչ տեսակի «բնական նրբազգացութիւն» է, որ 1908 թւին այնպիսի շառաչով քարակոյտեր էր նետում «ընկեր Զուբարի առաջ» և այնքան գգօնացել էր 1911 թւին: «Բնականի» յատկանիշը կայունութիւնն է: Իսկ այնտեղ, ուր անկայուն է մարդկային նրբազգացութեան նոյնիսկ «բնականը», զարմանալ արդեօք մարդ-արհեստաւորի այս ու այն մաքառման «միջոցներից» ինչ-ինչ աննրբութիւններին...

Բժ. Սիմէօն Շահ-Նազարեանց

Մօսկվա, 9 փետրվ.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Թիւրքիան, կտրականապէս մերժելով եւրօպական պետութիւնների առաջարկութիւնը Իտալիայի հետ հաշտութիւն կնքելու հարցում, նորանոր զօրքեր է ուղարկում դէպի պատերազմի դաշտը, ուժեղացնելով միևնոյն ժամանակ իր ծովային ույժերը:

✦ Բացի պատերազմական կարիքների համար յատկացված մի միլիօն ֆունտից, Թիւրքիան փոխարինաբար վերցնում է դարձեալ երեք միլիօն՝ բիւջէի դեֆիցիտը ծածկելու համար:

✦ Թիւրքիայի գաւառներից ստացվում են անհաւատալի տեղեկութիւններ ժանդարմների անօրինակ սխրագործութիւնների մասին, որոնք արգասիք են միմիայն երիտասարդ-թիւրքերի տակտիկայի:

✦ Հռոմում արտաքոյ կարգի հանդիսաւորութեամբ թաղվեց իտալական գործող՝ ծովային ույժերի հրամանատար ծովակալ Օբրին: Թաղմանը ներկայ էին թագաւորը, պատգամաւորութիւններ, գաւառական կօմմունալ խորհուրդների և ընկերութիւնների ներկայացուցիչներ: Սգերթին հետևում էր 200,000 մարդ:

✦ Շվէյցարիայում հաստատվում է միջազգային մարմին՝ երեխաներին, կանանց և պատանիներին պաշտպանելու հարցերի մշակութեան համար, օրէնսդրական կարգով:

✦ Ասում են, որ Մակլակօվը համաձայնել է 50,000 րուբլով պաշտպանել Բագուի միլիօնատէր Թագիէվին բժ. Բէբուտօվի հետ պատահած յայտնի դէպքի գործում:

✦ Պետերբուրգից հեռագրում են, որ որոշում է եղել կալանաւորել «Դաշնակցութեան» գործի առիթով մեղադրվողներից նրանց, որոնք ցայսօր ազատ էին գրաւականներով:

✦ Վլադիկավկազում զինուորական դատարանը մահվան դատապարտեց գիւղացի Ջիգիրէվին սպանութեան համար:

✦ Տաւրիկեան պալատում նորից յամառ լուրեր են պտտվում, որ հրաժարվելու են առևտրի մինիստր Տիմաշէվը և սրա օգնական Բարկը:

✦ Պէկինից հեռագրում են. «Եւրօպական գաղութի մէջ խօսում են, որ Իւանշիկայը, զսպելով յուզմունքները, յենվում է մանջուրական զօրքի վրա, որ հաւատարիմ է գահընկէց դինաստիային. ուստի և, վերջ ի վերջոյ, այդ հանգամանքը կարող է վերականգնել միապետութիւնը»:

✦ Վստահութիւնը դէպի Իւանշիկայը չափազանց պակասեց. Չինական լրագիրները ցաւում են, որ նախագահի պաշտօնից հրաժարվեց Սունեատսէնը, որին կոչ են ուղղում ծայրայեղ հանրապետականները:

✦ Չինաստանի հիւսիսում անկարգութիւնները շարունակվում են: Հանրապետականների գնդերը դիմում են ապստամբների դէմ:

✦ Նանկինի կառավարութիւնը վրա տահեցրեց եւրօպական պետութիւններին, թէ ինքը յանձն է առնում պաշտպանել եւրօպացիների կեանքն ու գոյքը հիւսիսում անկարգութիւնների ժամանակ: Մինչև օրս սպանված եւրօպացիները եղել են սոսկ զոհեր ընդհանուր խառնակ դրութեան մէջ:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

27 փետրվարի

ՏՕՄՍԿ: Սենատօրական քննութեամբ պատասխանատուութեան է ենթարկվում Սիբիրի երկաթուղու կառավարչի նախկին օգնական Շուլկէնբերգը:

ՍԵՎԱՍՏՕՊՈԼ: Մի նաւակի խորտակման ժամանակ խեղդվեցին 4 ձկնորս:

ՎԵՐՆԻ: Երրորդ օրն է՝ գիշերներով, երբեմն էլ ցերեկով, զգացվում են ստորերկրեայ հարուածներ:

ԼՈՒԳԱՆՍԿ: Գիշերս վարարված գետը ծածկել է քաղաքի ցածր մասերը:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լաբինսկայա ստանիցայում մթերավաճառ Սալիհօվի մօտ եկան նրա ծանօթները և ասացին, թէ նրա կինը յունվարի 31-ին զբօսնում էր մի խմբի հետ, արբած դրութեան մէջ, և շատ անվայել էր պահում: Զայրոյթով բռնկված, Սալիհօվը եկաւ տուն և քարով խփեց կնոջ երեսին ջարդելով նրա երկու ատամը: Երբ Սալիհօվը, ղրանից յետոյ բազար էր վերադառնում, կինը հասաւ նրան և վրէժխնդրութիւնից խփեց նրան քարով պարանոցից:

Վերջում պարզվեց, որ ոչ մի դաւաճանութիւն չէ եղել կնոջ կողմից, այլ ընկերներն ուղղակի հանաք էին արել:

Ներկայումս կինը և տղամարդը ծախսում են իրանց վերջին կոպէկները՝ իրանց վէրքերը լաւացնելու համար:

—

Սան-Ֆրանցիսկօյում համեստ աշխատաւոր Վիլեամ Նիկօլսօնը եկաւ քաղաքային վարչութիւն և քաղաքավարութեամբ խնդրեց տալ իրան թաղման վկայական:

— Ո՞ւմ համար,—հարցրեց պաշտօնեան:

— Ինձ համար...

— Է՞հ, ինչ էք ասում: Հանաքը մի կողմը...

— Ես ուզում էի ասել, իմ մարմնի մի մասի համար,—շտապեց ուղղել Նիկօլսօնը.—իմ ոտներից մինը կտրեցին և ես կամենում եմ թաղել նրան այդ բոլոր կանօններով:

Պաշտօնեան մնացել էր շշմված այդ տեսակ խնդրից: Նուարել էին նաև միւս պաշտօնեաները, որոնք երբէք այդ տեսակ հարցեր չէին վճռել: Այն ժամանակ խնդրողը սկսեց պաշտպանել իր ոտը.

— Անմիտ բան կը լինի,—ասաց Նիկօլսօնը,—խանգարել, որ իմ ոտը ես թաղեմ իմ տոհմական գամբարանում, որովհետև նա իմ մարմնի մի մասն է, որը պէտք է հանգստանայ իմ ազգականների կողքին: Ինչու էք ինձ ստիպում թաղել սեփական ոտս ուրիշ տեղում: Չէ որ ես վճարել եմ իմ գերեզմանատեղի համար, միւս կողմից աճեղ դատաստանի օրը ես՝ յարութիւն առնելով հարկադրված եմ լինելու գնալ որոնել իմ ոտը:

Պաշտօնեաները վերջապէս անձնատուր եղան և Նիկօլսօնը թոյլտւութիւնը ստացաւ: Թուղթը ձեռին նա պատուիրեց դագաղ իր ոտի համար և իր բարեկամների հետ միասին կատարեց հանդիսաւոր թաղում: Գերեզմանի վրա Նիկօլսօնը դամբանական խօսեց, շնորհակալութիւն յայտնելով իրան ցոյց տուած ծառայութիւնների համար, և խոստացաւ յետոյ հետևել նրան:

Ապա սարքվեց փառաւոր մեռելահաց, ուր խմեցին շատ... ոտի և նրա տիրոջ համար...

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժեթղթերի կուրսերը
28 փետրվարի

I	կ. Ներք. փոխ. խ. տոմս.	455 ր. — կ.
II	» » »	375 ր. — կ.
III	Ազնուակ. բանկ. »	336 ր. — կ.
4%	Պետական ռենտա	90 ր. 50 կ.
5%	Արտաք. » 1906 թ.	103 ր. 50 կ.
5%	Ներքին փոխառ. 1905 » I հրատ.	103 ր. 50 կ.
5%	» II հրատ.	103 ր. 50 կ.
5%	Պետ. Ազնւ. բանկ. գր. թ.	99 ր. 75 կ.
4½	» » » »	93 ր. 50 կ.
4%	» » » »	90 ր. 75 կ.
3½%	» » » »	86 ր. 25 կ.
5%	Գիւղ. հող. բան. վկ.	100 ր. — կ.
4½%	» » » »	96 ր. 25 կ.
4%	» » » »	92 ր. 50 կ.
5%	Արտաք. փոխառ. 1908 թ.	103 ր. 50 կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լօնդօն 10 ֆ. ստեր.	95 ր. — կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր. 40 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր. 70 կ.
Թիւրքիա 10 ղրուշ	1 ր. 80 կ.
Կ. Պօլիս 1 լիրա	8 ր. 65 կ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒՂԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վերաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Գ. Ց. ՏՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—9—2 ժ. ատամների բուժումն, լցնելը (պլոմբա) և արհեստական ատ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Ի. Ա. ՖՐԱՆԿ—5—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—20

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վելեամինօվսկայա փողոց, № 8.
(կ. չ.) 416. 100—84

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ
Ընդունելութիւնը ամեն օր) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.
(չ.ու.կ.) 761. 100—83

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լ. Լեալէճի լաբօրատօրիայի
Օրլէան քաղաքում (Ֆրանսիա)
ՅՕԴԻՐԻՆ բժիշկ ԴԷՇԱՆԻ
(Iodhyrine du d-r Deschamp)
Շատ ընդունված միջոց
ՉԱՂԱՆԱԼՈՒ ԴԵՄ
որ խորհուրդ են տալիս բժիշկները, փառաւոր հետևանքներով: Բժշկապետ Դէշանի Յօդիրինը նշանաւոր միջոց է համարվում չաղութեան դէմ. նրա աջող ներգործութիւնը նկատվում է հէնց բժշկութեան սկզբում:
Բժշկապետ Դէշանի Յօդիրինը բոլորովին անվնաս է օրգանիզմի համար:
Հեռացնում է չաղութիւնը տոտիճանաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում:
Արկղիկը, որ պարունակում է 60 դեղհատ, արժէ 4 ր. 25 կօպ.:
Ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում:
Ընդհանուր ներկայացուցիչ Ռուսաստանում
Торг. Домъ Люксембургъ и К-о, Варшава, Журавья, 40.
(15,30) (В. 3402) 10—4

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ
„ՌԱՖԱՅԷԼ“
Երևանեան հրապ., Պուշկինեան փ. № 1.
Օգտվեցէք դէպքից! Գները պակասեցված են կարճ ժամանակով:
Վիզիտնի նկարների դիւժինը 2 ր., կաբինէտնին՝ 4 ր., մի դիւժին բացիկները 1 ր. 50 կ.: Խմբովին կամ մեծադիր լուսանկարները մատչելի գներով: Պատուէրները կատարվում են բարեխղճութեամբ:
(ա.օ.) 114. 30—8

Լոյս են տեսել և գրավաճառների մօտ ծախվում են
ԱԼ. ԱԲԷԼԵԱՆԻ
հետևեալ ԹԱՏՐՕՆԱԿԱՆ գրուածքները.
«Մարվող ճրագներ», փոփոխած, II տպ. . . . . 60 կ.
«Նշանվածներ», 3 արար. . . . . 60 կ.
«Փարեխչուկ», ֆէերիա փոքրերի համար. . . . 10 կ.
(ա.օ.) 135. 5—1

ՍՈՒՐԲ-ԽԱՉ քաղաքի համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ է
ՄԻ ՀՄՈՒՏ ԽՄԲԱՊԵՏ
քառաձայն խումբ պատրաստելու և կիրակի ու տօն օրերին եկեղեցում երգելու համար: Ռոճիկ 800 ր.: Դիմել՝ Св. Крестъ (Ставр. губ.), Н. Чугурьянцу.
(ա. օ.) 125. 3—3

1910 թւին իմ որդի ՍԱՐԳԻՍ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻՆ ՏՈՒԱԾ ՈՒՆԵՄ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ,
որ վաւերացված է Նուխու նոտար Մարգարովի մօտ՝ № 1185 բէեստրով, գնելու Մօսկվայում մանուֆակտուրային ապրանք: Որովհետև ինձ հասել էին տեղեկութիւններ, որ իմ որդին ի չարն է գործ դնում իմ հաւատարմագիրը, ես ստիպվածէի մի յայտարարութեամբ, որ տպված է հոկտեմբերի 23-ին „Московскія Вѣдомости“ № 217-ում,
անվաւեր ճանաչել տուածս հաւատարմագիրը:
Չը նայելով դրան, որդիս շարունակում է օգտվել իմ տուած հաւատարմագրով և պարտամուրհակներ տալ զանազան անձերի:
Չը ցանկանալով որևէ անձի վնաս հասցրած լինել շնորհիւ իմ որդու, բարոյական պարտք եմ համարում
ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼ ՍՐԱՆՈՎ
վերոյիշեալի մասին ի գիտութիւն ընդհանուրի:
ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
130. 1—1

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ մի նոր աշխատութիւնը
„Руководство по торговой и банковой бухгалтеріи“, իտալական կրկնակի սիստէմով:
Տեսական և գործնական: Գինը 3 ր.: Գլխաւոր պահեստը Տ. Մ. Փիլօյեանի Առևտր. Գիտուլթ. Կուրսերում (Միխայլովսկի պր., № 24, տէլէֆօն № 976): Կուրսերի նախկին ունկնդիրները գիրքը կարող են ձեռք բերել 2 ր. 50 կ.-ով: Պահեստից անմիջապէս պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում:
(օ. մ.) 121. 5—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.